

**Norsunluutornista basaariin – Nordin tekstianalyysimalli
lokalisoinnin tarkastelun pohjana**

Aatu Lehtovaara
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2010

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

LEHTOVAARA, AATU: Norsunluutornista basaariin – Nordin tekstianalyysimalli lokalisoinnin tarkastelun pohjana

Pro gradu -tutkielma, 63 sivua + englanninkielinen lyhennelmä, 5 sivua

Tämän tutkielman tavoitteena on etsiä tapaa tutkia ohjelmistolokalisointia käännöstieteellisestä näkökulmasta. Tätä tarkoitusta varten olen valinnut tarkasteltavaksi Nordin tekstianalyysimallin. Pysin selvittämään onko Nordin tekstianalyysimalli sopiva työkalu lokalisoinnin tutkimiseen. Olen valinnut Nordin mallin tarkastelun näkökulmakseni lokalisointiin, koska mallin avulla on mahdollista tarkastella monenlaisia tekstejä sekä rakenteeltaan monimutkaisia tekstejä. Lisäksi malli on hyvin käytännönläheinen ja siten lähellä tähänastista lokalisoinnin tutkimusta.

Käsittelen viittä Nordin tekstianalyysimalliin liittyvää asiaa, jotka ovat lokalisoinnin kannalta tärkeitä. Nämä viisi asiaa ovat mallin tekstikäsitys, mallin tapa jäsentää teksti piirteiksi, mallin käsitys käännösprosessista, lokalisoitavien tekstien muoto ja lokalisoinnin ajoittuminen suhteessa ohjelmiston tuottamiseen. Nordin mallin tekstikäsitys ei sovellu sellaisenaan lokalisoinnin tarkasteluun, koska käsityksen mukaan teksti on viestintäakti. Ohjelmistot eivät ole viestintäakteja. Tekstikäsitystä voidaan korjata ajattelemalla pseudoteksti, jolla on mallin mukaisen tekstin ominaisuuksia mutta joka ei ole viestintäakti. Mallin tapa järjestää teksti piirteiksi on käyttökelpoinen tapa jäsentää ohjelmistokokonaisuuksia, mutta mallin piirrejäsenitys sisältää piirteitä, jotka eivät ole lokalisoinnin kannalta merkittäviä.

Nordin mallin sisältämä käsitys käännösprosessista vaikuttaa hyvin henkilökeskeiseltä. Lokalisointiprosessissa merkittävät toimijat puolestaan ovat yleensä jonkinlaisia organisaatioita. Mallin mukaan kääntäjän ja käyttäjän kohtaamat tekstit vaikuttavat olevan lähes täysin samanlaisia. Lokalisoinnissa näin ei ole. Lokalisoinnissa käsiteltävät tekstit poikkeavat muodoltaan ja funktioltaan merkittävästi siitä, millaisina käyttäjä ne kohtaa. Nordin mallissa kääntäjä vaikuttaa käsittelevän yleensä valmista tekstiä. Lokalisointi puolestaan aloitetaan usein, ennen kuin lokalisoitava ohjelmisto on valmis.

Koska Nordin mallissa on useita rakenteellisia ominaisuuksia, jotka eivät sovellu lokalisoinnin tarkasteluun, malli ei sellaisenaan sovellu käytettäväksi lokalisoinnin tutkimiseen. Mallissa on kuitenkin runsaasti sellaisia yksittäisiä elementtejä, joiden avulla on mahdollista sanoa kiinnostavia asioita lokalisoinnista. Tällaisia elementtejä ovat esimerkiksi tekstin ja funktion käsitteet sekä mallin tapa hahmottaa tekstin rakennetta ja erilaiset mahdollisuudet tarkastella kaupallisen ja ei-kaupallisen lokalisoinnin välisiä eroja. Näiden elementtien avulla on mielestäni mahdollista viedä lokalisoinnin tutkimusta laajemmalle sen nykyisestä markkinavetoisesta, tehokkuutta ja voittoja tavoittelevasta näkökulmasta.

Avainsanat: lokalisointi, ohjelmisto, tekstianalyysi

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Keskeiset käsitteet.....	5
2.1. Lokalisointi.....	5
2.2. Lokaali.....	11
2.3. Globalisointi ja internationalisointi.....	13
2.4. Kääntäminen.....	16
3. Nordin tekstianalyysimalli lokalisointiteorianana.....	24
3.1. Ohjelmisto tekstinä.....	24
3.2. Nordilaisen tekstin piirteet.....	26
3.2.1. Tekstinulkoiset piirteet.....	26
3.2.2. Tekstinsisäiset piirteet.....	31
3.2.3. Piirrejäsentely lokalisoinnin tarkastelussa.....	38
3.3. Nordin käänösprosessi ja lokalisointiprosessi.....	40
3.4. Käännettävien tekstien muoto lokalisoinnissa.....	44
3.5. Kääntäminen ja lokalisointi suhteessa lähtötekstin tuottamiseen.....	50
4. Päätelmät.....	54
Lähteet.....	59
English Summary.....	64

Kuvat

Kuva 1. Ohjelmistotuote, 10

Kuva 2. Photoshop ja Paint.NET, 22

Kuva 3. Nordin käänösprosessi, 39

1. Johdanto

Tietokoneista ja erilaisista tietoteknisistä sovelluksista on tullut tärkeä osa ihmisten arkea ja niiden merkitys tuntuu kasvavan jatkuvasti. Tietotyön määrä kasvaa ja muunkinlaisessa työssä on usein käytössä tietoteknisiä sovelluksia. Julkisen sektorin palveluita on siirretty internetiin samoin kuin kauppaa ja pankkipalveluita. IRC-gallerian, Facebookin ja pikaviestiohjelmien kaltaisista sovelluksista on tullut osa monien sosiaalista elämää. Uudet ihmiset, ihmissuhteet ja ikimuistoiset tapahtumat tallentuvat yhä useammin tietokoneelle liikkuvina tai liikkumattomina digitaalisina kuvina. Tietokoneesta on myös tullut monen kodin viihdekeskus, joka soittaa musiikkia ja näyttää elokuvia. Ohjelmistot ovat juurtuneet niin syväälle ihmisten elämään, että niiden on sanottu yhtäältä olevan aikamme katedraaleja, suuria ennennäkemättömiin korkeuksiin kurottavia projekteja (Dyson 2005), ja toisaalta niin elimellisiä aremme osia, että ne ovat alkaneet merkittävästi vaikuttaa siihen, miten ajattelemme (Schirmacher 2009).

Arjen tietoteknistymisen myötä ihmiset käyttävät yhä useammin erilaisia ohjelmistoja kuten käyttöjärjestelmiä, toimisto-ohjelmistoja, tietokone- ja konsolipelejä sekä erilaisten laitteiden sisältämiä ohjelmistoja. Merkittävää osaa ohjelmistojen käytössä näyttelevät erilaiset niihin liittyvät tekstit. Käyttäjä löytää etsimänsä toiminnon ohjelmistosta usein käyttöliittymän tekstejä seuraten ja etsii toiminnon käyttöön apua nykyään painetun ohjekirjan lisäksi ohjelman käytönaikaisesta ohjeesta. Tekstien lukemista helpottaa se, että ne ovat yleensä varsinkin suurten ohjelmistoyritysten laajalle levinneissä tuotteissa käyttäjän omalla kielellä. Tekstit on siis jossain vaiheessa käännetty eli ohjelma on lokalisoitu.

Oma kiinnostukseni lokalisointiin lähti liikkeelle, kun erilaisia ohjelmistoja käyttäessäni aloin huomata monenlaisia kummallisuuksia niiden kielenkäytössä: valintaikkunoissa oli useaa kieltä sekaisin, suomenkieliset käännökset vaikuttivat täysin irrallisilta kontekstistaan ja suomenkielistä termi-

nologiaa käytettiin sekavasti. Tämä alkukiinnostus johti siihen, että aloin perehtyä lokalisointiin ja sen tutkimukseen tarkemmin. Lukiessani lokalisoinnista en kuitenkaan tuntenut löytäväni sellaista lokalisoinnin käsittelyä, jota kaipasin. Toisaalta en osannut tarkkaan sanoa, millaista käsittelyä olisin halunnut. Tässä tilanteessa löysin Croninin näkemyksen asiatekstien kääntämisen tilasta. Croninin mukaan kääntämisen tutkimukseen on syntynyt työnjako, jossa syvät teoreettiset pohdinnat keskittyvät kaunokirjallisen kääntämisen tutkimukseen, ja asiatekstien kääntämisen tutkimuksessa painottuvat välineajattelu ja tehokkuus. Lisäksi hän toteaa, että kääntämistä ja uutta teknologiaa käsiteltäessä kirjoittajat ovat usein itse mukana alan liiketoiminnassa, mikä johtaa käsittelyn mainospuhehemaisuuteen sekä voitontavoittelun asettamiseen toiminnan perusmotiiviksi. (Cronin 2003, 2.) Tämä näkemys tiivistä hienosti sen ongelman, joka lokalisoinnin tarkastelussa tuntuu olevan. Lokalisoinnista kirjoitettaessa käsitellään harvoin lokalisoinnin olemusta tai syitä. Ei pohdita ainakaan kovin laajasti, mitä lokalisointi on, tai miksi lokalisointia tehdään. Tärkeämpiä kysymyksiä ovat, miten voisimme lokalisoida nopeammin ja tehokkaammin ja miten saisimme lokalisoinnista enemmän tuottoja. Croninin lisäksi toinen merkittävä poikkeus tämäläisestä puheesta on Pym, joka on Croninin kanssa samoilla linjoilla kritisoinut tarkemmin juuri lokalisoinnin tutkimusta (Pym 2004).

Opinnäytetyön mittakaavassa en katso kykeneväni vastaamaan kovin syvästi kysymyksiin lokalisoinnin luonteesta, syistä tai taustatekijöistä. Oletan kuitenkin, että pystyn jollain tasolla vastaamaan kysymyksiin siitä, onko käännettieteellisestä näkökulmasta mahdollista lähteä purkamaan Croninin kuvaaman kaltaista työnjakoa lokalisoinnin osalta. Sekin on kuitenkin tähän yhteyteen vielä liian suuri kysymys. Osittaista vastausta edeltävään kysymykseen pyrin tässä tutkielmassa etsimään omalla pienemmällä kysymykselläni: Onko Nordin tekstianalyysimalli sellainen väline, jonka kautta olisi mahdollista edetä kohti lokalisoinnin syvempää tarkastelua? Olennainen osa tätä kysymystä on kysymys siitä, soveltuuko Nordin tekstianalyysimalli ohjelmistolokalisoinnin tarkasteluun. Kes-

kityn tässä tutkielmassa vastaamaan näistä kahdesta kysymyksestä erityisesti viimeiseen, koska sen vastaus valottaa osaltaan esittämiäni suurempia kysymyksiä.

Olen valinnut tarkasteluni lähtökohdaksi Nordin tekstianalyysimallin kolmesta syystä. Ensimmäkin mallin pitäisi soveltua monien erilaisten tekstien analysointiin (Nord 1991, 1) ja sen on ehdotettu sopivan myös oman kiinnostuksen kohteeni, ohjelmistojen, tarkasteluun (Munday 2001, 82). Malli tuntuisi siis ainakin periaatteessa soveltuvan lähtökohdaksi lokalisoinnin tarkasteluun. Toiseksi malli on suunniteltu rakenteellisesti sellaiseksi, että sen avulla voi tarkastella monimuotoisia ja moniosaisia tekstikokonaisuuksia. Ohjelmistot ovat juuri tällaisia monimuotoisia ja -osaisia tekstejä, ja nähdäkseni lokalisoinnin tutkimuksen syventämiseen sopii paremmin juuri malli, jolla voi käsitellä ohjelmistoja kokonaisuuksina eikä pelkästään yksittäisiä niiden sisältämiä tekstejä. Kolmanneksi malli lähtee vahvasti liikkeelle kääntäjän käytännön työstä eli on lokalisoinnin nykytarkastelun tavoin hyvin käytännönläheinen. Asettamistani lokalisoinnin tarkasteluun pyrkivistä lähtökohdista ei välttämättä vaikuta tarkoituksenmukaiselta tarttua malliin, joka muistuttaa luonteeltaan lokalisoinnin nykytarkastelua. Omasta tutkielmatason näkökulmastani on nähdäkseni kuitenkin parempi edetä pienillä kysymyksillä ja pienin askelin. On tarkoituksenmukaisempaa lähteä tarkastelemaan lokalisointia sellaisella mallilla, joka tuntuu valmiiksi olevan lähellä lokalisointia. Esimerkiksi jokin puhtaasti kaunokirjalliseen kääntämiseen kehitetty teoreettinen lähestymistapa voisi tuoda lokalisoinnista näkyviin hyvinkin mielenkiintoisia piirteitä, mutta sen soveltaminen olisi todennäköisesti vaikeampaa kuin esimerkiksi Nordin tekstianalyysimallin.

Lokalisoinnin osalta olen rajannut tarkasteluni nimenomaan tietokoneohjelmien lokalisointiin vaikka ajatusta lokalisoinnista on sovellettu niiden lisäksi kaikenlaisiin kansainvälisille markkinoille suunnattuihin tuotteisiin ja palveluihin, kuten teollisuuskemikaaleihin (DePalma 2002, xi) ja muotiin (emt, 20). Tietokoneohjelmaan kuuluviksi teksteiksi lasken tekstit, jotka Esselink listaa perinteisen lokalisointiprojektin osina (Esselink 2000, 10). Tutkielman kohderyhmänä pidän ensisijaisesti

ohjelmistolokalisoinnista kiinnostuneita käännöstieteen edustajia, mutta siitä voi olla hyötyä myös henkilöille, jotka tarkastelevat lokalisointia lokalisointialalla tehtävän käytännön työn kautta.

Lähden liikkeelle määrittelemällä tämän tutkielman kannalta keskeisimmät käsitteet (2.). Käsitteiden määrittelyllä pyrin yhtäältä kartoittamaan käsitteiden erilaista käyttöä ja erilaisia määritelmiä ja toisaalta paikantamaan oman taustani ja lähtökohtani aiheen käsittelyyn. Olen valinnut käsiteltäväksi kaksi avainkäsitettä lokalisoinnin (2.1.) ja lokaalin (2.2.) sekä kolme muuta lokalisointiin liittyvää käsitettä globalisoinnin, internationalisoinnin (2.3.) ja kääntämisen (2.4.). Käsitteiden määrittelemisen jälkeen tartun itse analyysimalliin ja käsittelen sen soveltuvuutta lokalisoinnin tarkasteluun mallin viiden ominaisuuden osalta. Ensimmäiseksi käsittelen Nordin mallin tekstikäsitystä ja ohjelmistojen tekstuaalisen luonteen suhdetta kyseiseen tekstikäsitukseen (3.1.). Toiseksi tarkastelen Nordin tapaa jäsentää teksti piirteiksi ja mahdollisuuksia jäsentää ohjelmistoja samanlaisen piirremallin mukaisesti (3.2.). Kolmanneksi tarkastelen käännös- ja lokalisointiprosesseja sekä niiden toimijoita (3.3.), neljänneksi tekstien muotoa lokalisoinnissa (3.4.) ja viidenneksi lokalisointiprosessin ajoittumista suhteessa ohjelmiston tuottamiseen (3.5.). Lopuksi kokoan yhteen sekä Nordin mallin eri ominaisuuksia että koko tätä tutkielmaa (4.).

2. Keskeiset käsitteet

Esittelen tässä luvussa kaksi tämän tutkielman avainkäsitettä, jotka ovat lokalisointi ja kääntäminen. Näiden kahden avainkäsitteen lisäksi käsittelen lyhyesti kolmea muuta lokalisointiin kiinteästi liittyvää käsitettä, jotka ovat lokaali, globalisointi ja internationalisointi. Aloitan käsitteiden määrittelyn keskeisimmästä eli lokalisoinnista, minkä jälkeen pohdin hieman lokalisoinnin käsitteen tueksi tarvittavia lähikäsitteitä. Luvun loppuksi tarkastelen kääntämisen käsitettä sekä lokalisointialan että käännöstieteen näkökulmasta ja pohdin, minkätyyppinen kääntämiskäsitys olisi käyttökelpoinen lokalisointia tutkittaessa.

2.1. Lokalisointi

Termin lokalisointi loivat amerikkalaiset ohjelmistokehittäjät 1980-luvun lopulla, kun ohjelmistojen kehittämiseen tuli mukaan vieraiden kielten ja kulttuurien huomioon ottaminen (Folaron 2006, 198). Valitettavasti lokalisoinnin alkuaikojen ja suurelta osin myöhempien vaiheiden historia tuntuu koostuvan samanlaisista yksittäisistä ja usein epämääräisistä viittauksista, sillä varsinaista edes alustavaa historiankirjoitusta alalla ei näytä olevan. Ainoa helposti saatavilla oleva lokalisoinnin historiaa käsittelevä lähde on Bert Esselinkin kirjaansa *A Practical Guide to Localization* kirjoittama lyhyt historiakatsaus (Esselink 2000, 5–7) ja sen päivitetty ja laajennettu versio *Multilingual Computing & Technologyn* julkaisemassa *Guide to Localizationissa* (Esselink 2003). Teksti on arvokas lisä käytännön lokalisointia käsittelevän oppaan johdannossa, mutta akateemisesta näkökulmasta se on lähinnä yksi lisäesimerkki siitä, että lokalisointiin suhtaudutaan lokalisointialalla ensisijaisesti liiketoimintana. Esselink nimittäin käsittelee lokalisoinnin historiassaan lähinnä liiketoimintamallien muuttumista lokalisointialalla eli siirtymistä ulkoistamisen kautta ohjelmistovalmistajien sisäisistä käännösosastoista suuriin monikielisiä lokalisointipalveluja tarjoaviin yrityksiin. Laajemmassa

versiossa Esselink käsittelee jo hieman enemmän lokalisoinnin käytäntöjen kehittymistä, mutta sekin jää lyhyytensä takia hyvin pintapuoliseksi.

Kootun ja tarkan historian puuttumisesta huolimatta lokalisoinnin hahmottumisessa on havaittavissa selkeä kehityskulku: Lokalisoinnin alkuaikoina 1980-luvulla kyseessä oli yksinkertaisesti valmiin tietokoneohjelman käyttöliittymätekstien, käytönaikaisen ohjeen ja muun tuotedokumentaation kääntäminen ja muokkaaminen sekä itse ohjelman muokkaaminen näyttämään käännetty teksti oikein (Dunne 2006a, 3). World Wide Webin synnyn myötä lokalisoinnin käsite laajeni koskemaan myös internetsivustoja ja internetissä toimivia sovelluksia sekä nettikaupan kautta käytännössä mitä tahansa tuotetta. Tätä uutta, laajempaa merkitystä edustaa LISA (Localization Industry Standards Association), joka on lokalisointiyritysten ja lokalisoitavia IT-alan tuotteita tuottavien yritysten muodostama järjestö. LISA tukee yritysten toimintaa kansainvälisillä markkinoilla ja kehittää toimintaa helpottavia standardeja ja käytäntöjä. (LISA 2007)

LISA määrittelee vuonna 2007 ilmestyneessä *Globalization Industry Primerissa* lokalisoinnin seuraavalla tavalla:

Localization is the process of modifying products or services to account for differences in distinct markets (Lommel 2007, 11).

Vaikka lokalisoinnin käsitteen historiasta voidaan erottaa selkeä kehityslinja laajempaan merkitykseen, käsitteen käyttö alalla ei kuitenkaan ole selkiytynyt. Sen sijaan lokalisoinnissa ja sen määrittelyssä kohtaavat erilaiset ryhmät lähestyvät käsitettä omista lähtökohdistaan luoden hieman toisistaan eroavia määritelmiä (Dunne 2006a, 1–2). Esimerkiksi Dunnen kuvaama lokalisoinnin alkumuoto on edelleen vahvasti läsnä Esselinkin käyttämässä lokalisoinnin määritelmässä:

Generally speaking, localization is the translation and adaptation of a software or web product, which includes the software application itself and all related product documentation (Esselink 2000, 1).

DePalma puolestaan käyttää vahvasti internet-kaupankäyntiin keskittyvää määritelmää:

Localization describes a more ambitious task that tailors translated words and transactions to local needs. For example, a German company selling into the States will mark prices in dollars, replace DHL with FedEx as the shipper, and translate privacy statements into English. Localization also must take into consideration technical issues as well, such as knowing the average connection speed of the target audience you are seeking so that Web production team designs appropriately, keeping load times down to acceptable levels. (DePalma 2002, 11, korostus alkuperäisessä.)

Kuten määritelmästä näkyy, DePalmaa kiinnostaa lähinnä internet-kaupankäynnin sujuvoittaminen.

Vaikuttaa siltä, ettei DePalman lokalisointikäsitteyksessä ole kyseessä ensisijaisesti viestinnästä vaan lokalisoinnin avulla tapahtuva viestintä on kulttuurien välisen kaupankäynnin mahdollistava väline.

Jopa saman organisaation sisällä käytetyissä lokalisoinnin määritelmissä on eroja. Edellä lainaamani LISA:n *Globalization Industry Primerissa* esittämä määritelmä poikkeaa selkeästi LISA:n internet-sivuilla käytetystä määritelmästä:

Localization is the adaptation of a product to make it appropriate to the target locale (country/region and language) where it will be used and sold (LISA 2007).

Tärkein ero internet-sivuilla käytetyssä määritelmässä on sanan lokaali (locale) käyttö markkina-alueen sijasta. LISA:n *Primerin* toisessa ja kolmannessa painoksessa lokaalia ei esiinny lainkaan vaan niissä puhutaan nimenomaan markkina-alueista. Ero lokaalin ja markkina-alueen välillä on merkittävä, koska lokaali ei ole markkina-alueen tavoin yhtä sidottu tuotteiden myymiseen. Esimerkiksi ilmaisia vapaan lähdekoodin ohjelmistoja lokalisoidessa ei ole tärkeää muodostaako jokin lokaali markkina-alueen, jolta on mahdollista saada voittoa, vaan onko saatavilla vapaaehtoisia, jotka kykenevät lokalisoimaan ohjelmiston jotakin tiettyä lokaalia varten.

Toinen merkittävä ero eri lokalisoinnin määritelmien välillä on lokalisoinnin kohteen rajaaminen.

Tämä ero näkyy esimerkiksi Nancy Hoftin käyttämässä määritelmässä:

Localization is the process of creating or adapting an **information** product for use in a specific target country or specific target market (Hoft 1995, 11, kurssiivi alkuperäisessä, lihavointi minun).

Vaikka Hoftin määritelmä muistuttaakin paljon LISA:n määritelmää, se rajaa kuitenkin selkeästi joitakin asioita pois lokalisoinnin piiristä puhumalla nimenomaan tietotuotteista eikä tuotteista yleensä. Esimerkiksi autojen valmistuksessa kahden fyysisesti erilaisen mallin valmistaminen oikeanpuoleiseen ja vasemmanpuoleiseen liikenteeseen ei Hoftin määritelmän mukaan ole lokalisointia, vaikka se mahtuu esimerkiksi LISA:n määritelmän piiriin. Pieni ero määritelmissä kääntää huomion siihen, että lokalisoinnin painopiste vaikuttaa yleensä olevan tietotuotteissa ja tuotteiden tietoelementeissä, kuten käyttöohjeissa ja laiteohjelmistoissa. Esimerkiksi mp3-soittimista itse fyysistä tuotetta ei yleensä lokalisoida vaan lokalisoinnin kohteena on soittimen laiteohjelmisto ja tuotetiedokumentaatio. Syy tähän lienee yksinkertaisesti se, että tietoelementeistä on helpompi tuottaa erilaisia versioita kuin itse laitteesta, vaikka laitteen fyysinen käyttöliittymäkin on mahdollista lokalisoida. Lisäksi on olemassa tuotteita, joista voidaan lokalisoida vain tuotteeseen liittyvät tietoelementit, kuten valmistajan internetsivut. Tällainen tuote on muiden muassa DePalman esimerkkinä käyttämän Eastman Chemicalsin valmistama ja myymä PET-muovi (DePalma 2002, xi). PET-muovi on PET-muovia riippumatta siitä, minne se myydään. Muovin myymiseen liittyvä informaatio sen sijaan on lokalisoitava.

Tähän mennessä olen puhunut lokalisointialan käyttämistä enimmäkseen kaupallisteknisistä lokalisoinnin määritelmistä. Kaupallisten ja teknisten näkökohtien lisäksi lokalisoinnissa on kuitenkin mukana vähintään yhtä merkittävä kielen ja kulttuurin muodostama humanistinen elementti, joka tulee esiin jo esittämissäni määritelmissä, mutta jäädä markkina-ajattelun alle. Merkittävin lokalisointia täysin humanistisesta näkökulmasta tarkasteleva tutkija on käännöstieteilijä Anthony Pym, joka on kritisoinut lokalisointialaa juuri liiasta teknisyydestä ja kaupallisuudesta sekä epätieteellisyydestä.

Pymin humanistinen ja käännöstieteellinen tausta näkyy selvästi hänen lokalisoinnin perusmääritelmästä:

In this very practical sense, localization is the adaptation and translation of a text (like a software program) to suit a particular reception situation (Pym 2004, 1).

Markkina-alueiden ja tuotteiden sijasta Pym puhuu teksteistä ja vastaanottotilanteista. Onneksi Pym ei juurikaan keksi omia termejään lokalisointikäsitteille vaan käyttää samoja käsitteitä kuin esimerkiksi LISA, joskin hän määrittelee ne eri tavalla. Täysin uudenlaisen käsittelytavan ja sanaston tuominen lokalisointikeskusteluun ei olisi omiaan selventämään jo valmiiksi pirstaleista kenttää. Hän kyllä leikittelee ajatuksella kritisoidessaan sanan internationalisointi käyttöä, mutta toteaa sekä internationalisoinnin (2004, 30–31) että lokaalin yhteydessä (emt. 1), että lokalisointialan toimijat tuskin olisivat valmiita ottamaan hänen yksin ehdottamiaan uusia käsitteitä keskustelun pohjaksi. Pymin kanta on järkevä, sillä hänen esittämänsä kritiikkiin suhtaudutaan lokalisointialalla todennäköisesti rakentavammin, kun se esitetään alan omilla käsitteillä.

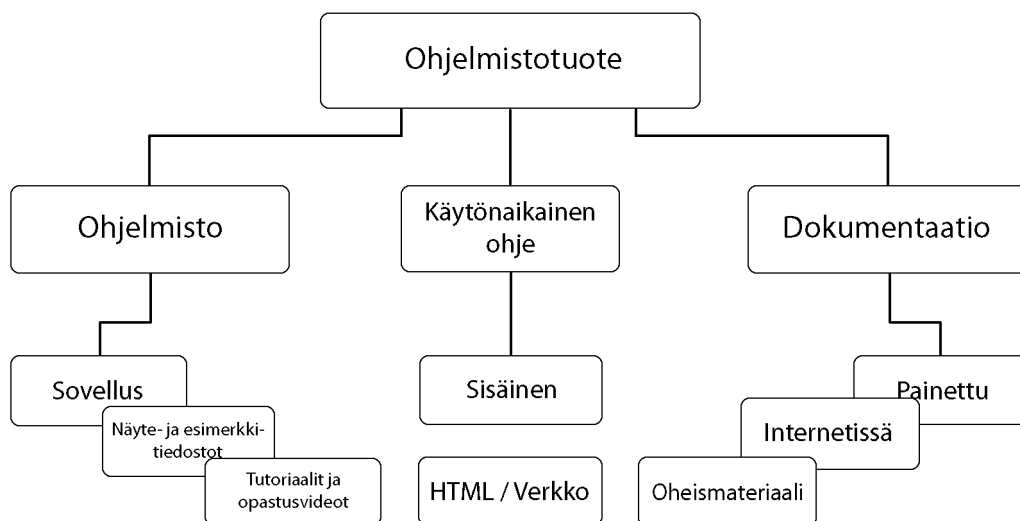
Ennen kuin esitän oman lokalisoinnin määritelmäni on syytä vielä ottaa huomioon, että lokalisoinnille luodaan erilaisia merkityksiä myös kääntämistä tarkasteltaessa. Tuorehko esimerkki tästä on lokalisoinnista puhuminen EU-tekstien kääntämisen yhteydessä. EU-tekstien lokalisoinnilla tarkoitetaan niiden kääntämisessä käytettävää kotouttavaa käännösstrategiaa, jolla tekstit muokataan kunkin eri EU-maan kulttuuriin sopiviksi. (Salmi 2008, 59–60.) EU-lokalisoinnissa ei ole kysymys ohjelmistolokalisoinnista, joten en käsittele sitä tämän enempää.

Omasta näkökulmastani Pymin määritelmä on houkutteleva, koska se avaa lokalisoinnille hieman markkina-ajattelua laajemman kentän. Tässä yhteydessä en kuitenkaan halua käyttää Pymin määritelmän kaltaista laajaa ja yleistä määritelmää, saati luoda sellaista. Sen sijaan määrittelen lokalisoinnin juuri tätä tutkielmaa varten ja tämän tutkielman tarkoituksen mukaisesti seuraavasti:

Lokalisointi on ohjelmiston muokkaamista niin, että se soveltuu käytettäväksi valitussa lokaalissa.

Rajaan määritelmän ohjelmistojen lokalisointiin koska käsittelen juuri ohjelmistoja enkä muita lokalisoitavia asioita. Määritelmän sisälle jää vielä kaksi käsitettä, joita on syytä tarkentaa: lokaali ja ohjelmisto. Ohjelmisto on näistä kahdesta käsitteestä helpommin määriteltävissä. Lokaalin määrittelyyn palaan erikseen seuraavassa alaluvussa. Esselink esittää tyypillisen lokalisointiprojektin sisältöä kuvatessaan hyvän koosteen siitä, mitä lokalisoitavia osia ohjelmistoon kuuluu (Kuva 1. Esselink 2000, 10). Ohjelmisto voi sisältää montaa erilaista dokumentaatioita ja monia erilaisia tekstejä:

Sovelluksessa itsessään voi olla muiden muassa valikkotekstejä, dialogien tekstejä ja vihjetekstejä. **Näyte- ja esimerkkitiedostot** ovat usein omia lokalisoitavia tekstejään, kuten esimerkkejä ohjelmalla tuotetuista tiedostoista, pohjia omalle työskentelylle tai tutoriaaleissa käytettäviä tiedostoja. **Tutoriaalit** eli ohjeistetut projektit, joiden avulla voi harjoitella ohjelmiston käyttöä, sisältävät ohjetekstiä, samoin **opastusvideot**. Ne Esselink on niputtanut kiinteämmin osaksi sovellusta itseään vaikka käyttäjän näkökulmasta ne voivat tuntua pikemminkin osalta käytönaikaisia ohjeita.



Kuva 1. Ohjelmistotuote (Esselink 2000, 10, käännös minun.)

Käytönaikaiset ohjeet ovat käyttäjää ohjeistavia tekstejä, joihin käyttäjä pääsee ohjelmiston Ohjevalikosta tai muuta vastaavaa reittiä. Ne voivat aueta sovelluksen sisällä, käyttöjärjestelmän ohjesovelluksessa tai internet-selaimessa. Muu **dokumentaatio** koostuu **painetuista ohjeista, internet-ohjeista ja oheismateriaalista**, joka voi olla esimerkiksi jonkin toisen tuotteen tai palvelun mainosmateriaalia.

Käytän Esselinkin hahmotelmaa ohjelmiston lokalisoitavasta sisällöstä lähtökohtana pohtiessani ohjelmistojen luonnetta lokalisoitavina teksteinä. Palaan hahmotelman pariin tarkemmin sekä määritellessäni tekstin käsitettä että tutkiessani Nordin tekstianalyysimallin soveltumista lokalisointiteoriaksi. Seuraavaksi on kuitenkin aika tarkastella hieman lokaalin käsitettä.

2.2. Lokaali

Esselinkin mukaan lokalisointi perustuu lokaalin käsitteeseen. Lokaali taas on tekninen termi, joka viittaa ohjelmistossa käytettäviin tietyille kielelle ja alueelle ominaisiin oletusasetuksiin, -sääntöihin ja -tietoihin tai tiettyyn kielen, alueen ja merkkijärjestelmän yhdistelmään. (Esselink 2000, 1 ja 471.) Tämän määritelmän perusteella lokaali tuntuisi olevan ohjelmiston tekninen ominaisuus. Toisaalta Esselink puhuu lokaalista alueen ja kielen yhdistelmänä, jolle lokalisointia tehdään (emt. 3) ja käyttää esimerkkeinä Ranskassa puhuttavaa ranskaa ja Kanadan ranskaa, jotka ovat eri lokaaleja (emt. 1). Huomionarvoista on, ettei käyttäjällä ole erityistä roolia Esselinkin määritelmissä. Hän käsittelee lokaalia lähinnä ohjelmiston kannalta.

Siinä missä Esselink ei varsinaisesti painota käyttäjän merkitystä lokalisoinnissa, Pym lähtee liikkeelle aivan toisesta suunnasta. Hänelle lokaalit ovat alusta alkaen ihmisryhmiä (2004, 1). Tämä näkökulma luo pohjan Pymin esittämälle kritiikille, jonka mukaan lokaalit määrittävät käyttäjän aseman suhteessa ohjelmistoon tämän omasta tahdosta riippumatta ja asettavat ihmisiä eriarvoisiin asemiin (emt. 193–195). Samalla lähestymistapa antaa Pymille mahdollisuuden määritellä lokaaleiksi

sellaisia kohderyhmiä, joita vaikkapa Esselinkin tai LISA:n näkemys lokalisoinnista tuskin laskisi lokalisoinnin piiriin kuuluviksi. Pym esimerkiksi ehdottaa, että Windows XP:n Home ja Professional -versioiden erilaiset kohderyhmät olisivat kaksi eri lokaalia, vaikkei niiden välillä ole kieli- ja kulttuurieroja ainakaan perinteisessä mielessä (emt. 2).

Perustan oman lokaalin määritelmäni enemmän Pymmin kuin Esselinkin ajatusmalliin, koska Pymmin näkökulmasta lokaali näyttäytyy inhimillisempänä ja käyttäjälähtöisempänä käsitteenä ja on toisaalta myös selkeämpi ja käyttökelpoisempi, vaikka sisältääkin mahdollisuuden levitä perinteisen lokalisointikäsitteen ulkopuolelle. Tämän tutkielman piirissä määrittelen lokaalin seuraavasti:

Lokaali on käyttäjäryhmä, jolla on joitakin, yleensä kieleen, kulttuuriin ja maantieteelliseen sijaintiin liittyviä ominaisuuksia, jotka erottavat sen muista käyttäjäryhmistä.

Lokaalia määrittäviksi ominaisuuksiksi voidaan listata esimerkiksi seuraavia:

- Poliittiset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten hallintomalli, poliittinen ilmapiiri ja poliittiset symbolit
- Taloudelliset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten keskimääräinen tulotaso ja tuloerot
- Sosiaaliset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten liiketoimintaetiketti, perhesuhteet ja tabut
- Uskonnolliset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten uskonnon asema ja merkitys, uskonnolliset symbolit ja uskonnolliset säännöt
- Koulutukselliset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten yleinen koulutustaso, yleistietoon kuuluvat asiat ja oppimistyyli
- Kielelliset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten kohdekieli, viralliset kielet ja kirjoitustyyli
- Teknologiset erot ja yhtäläisyydet
 - kuten käyttämiseen tarvittavan teknologian saatavuus. (Hoft 1995, 62–77.)

Lista on vain esimerkki lokaalien ominaisuuksista, joita Hoft kutsuu kansainvälisiksi muuttujiksi. Lokalisoitavasta tuotteesta riippuen listaan voidaan lisätä tuotteen kannalta tärkeitä kohtia tai siitä voidaan jättää pois kohtia, jotka eivät ole tuotteen kannalta tärkeitä. (Emt. 63.) Esimerkiksi ammatillaiskäyttöön suunnatun kuvankäsittelyohjelman ja kotikäyttöön tarkoitettujen kalenteri- ja ajanhallintaohjelmiston lokalisoinnissa on otettava huomioon erilaisia asioita.

2.3. Globalisointi ja internationalisointi

Globalisointi ja internationalisointi ovat lokalisoinnin kannalta tärkeitä sukulaisprosesseja. Kuten lokalisoinnin, on niidenkin määrittely ollut lokalisointialalla ajoittain sekavaa. LISA antaa kummallekin hyvän määritelmän, jotka toimivat niin kauan kuin käsitteitä käytetään johdonmukaisesti ja kurinalaisesti tai ainakin osoitetaan selkeästi miten oma käyttö eroaa mahdollisesta muusta käytöstä.

LISA:n määritelmät globalisoinnille ja internationalisoinnille ovat seuraavanlaiset:

Globalization, as used in this Primer, refers to all of the business decisions and activities required to make an organization truly international in scope and outlook. Globalization is the transformation of business and processes to support customers around the world, in whatever language, country, or culture they require. (Lommel 2007, 1, korostus alkuperäisessä.)

Internationalization is the process of enabling a product at a technical level for localization (emt. 17).

LISA:n määritelmistä ilmenee selkeästi, että globalisointi ja internationalisointi ovat eri tasoilla toimivia prosesseja. Tässä tutkielmassa siis:

Globalisointi on laajalla liiketoimintatasolla toimiva ajatusmalli ja internationalisointi prosessi, jonka avulla varmistetaan, ettei tuotteessa ole lokalisointia hankaloittavia teknisiä ominaisuuksia.

LISA:n määritelmään tukeutuen globalisointi tarkoittaa tässä tutkielmassa liiketoiminta-ajattelua, jossa yritystä ohjataan ottamaan huomioon liiketoiminnan kansainvälisyys kaikilla sen tasoilla. In-

ternationalisointi puolestaan tarkoittaa tuotteen teknisten ominaisuuksien suunnittelua sellaisiksi, että tuote on mahdollisimman helppo lokalisoida mahdollisimman monelle eri lokaalille.

Käsitteiden väliset suhteet eivät aina näyttäyty näin selkeinä. Pym kritisoi ankarasti lokalisointialalla sekavasti käytettävää terminologiaa käyttäen esimerkkeinä LISA:n *Primerin* ensimmäistä painosta ja Microsoftia (2004, 30). Myös Esselinkin ja Hoftin käyttämät määritelmät ovat paikoin sekavia.

Esselinkin käyttämä terminologia on enimmäkseen yhtenäistä, mutta siitäkin voi havaita, miten helppoa on käyttää lokalisointiin liittyvää terminologiaa ristiin niin, että sen yhtenäisyys kärsii. Esselinkin lokalisoinnin määritelmä on käyttökelpoinen, mutta hän poikkeaa siitä puhuessaan internet-sivujen lokalisoinnista. Sen sijaan että Esselink kutsuisi eri lokaaleille tarkoitettujen internet-sivujen tekemistä sivujen lokalisoinniksi, hän kutsuu sitä internet-sivujen globalisoinniksi (2000, 4).

Hoft puolestaan astuu vielä vahvemmin eri suuntaan globalisoinnin käsitteen kohdalla. Hoftin näemyksen mukaan globalisointi on prosessi, jonka avulla luodaan globaaleja tuotteita. Globaalit tuotteet ovat tuotteita, jotka ovat käyttökelpoisia ja ymmärrettäviä missä tahansa kulttuurissa. Hoft itsekin myöntää, että absoluuttisesti globaalit tuotteet ovat mahdottomia ja määrittelee globaalin tuotteen tuotteeksi, jota voidaan käyttää useissa lokaaleissa ilman muutoksia tuoteeseen. (1995, 23–24.) Hän ei kuitenkaan ota huomioon sitä, että ajatus globaalista tuotteesta kaatuu oikeastaan jo heti alkuunsa. On todennäköisesti olemassa joitain globaaleja esineitä, joista Hoft itsekin antaa esimerkkejä puhuessaan globaaleista tuotteista (emt. 23). Tällainen esine voisi olla yksinkertainen veitsi. Sen käyttötarkoitus ja käyttö ovat melko itsestään selviä. Veitsi esineenä ylittää kulttuurirajat helposti, mutta globalisoinnin näkökulmasta veitsi on enemmän tuote kuin esine. Veitseen tuotteena liittyy olennaisesti veitsen myyminen, ja myymisen tavat ovat paljon vahvemmin kulttuurisidonnaisia kuin yksinkertaiset terävät esineet.

Kun erilaisten myymisen tapojen lisäksi otetaan huomioon, että Hoft puhuu nimenomaan informaatiotuotteista, ollaan vielä enemmän eksyksissä. Hoft kyllä ehdottaa muutamia esimerkkejä globaaleista informaatiotuotteista, mutta ne eivät tunnu erityisen uskottavilta. Esimerkit ovat erilaisia symboleita, joista varmasti suurin osa on tunnistettavia suurimmalle osalle ihmisistä niin sanotuissa kehittyneissä maissa, mutta esimerkiksi radioaktiivisuuden symboli ja sukupuoli kuvaavat symbolit tuskin kuuluvat mihinkään globaaliin yleistietoon, jos sellaista edes on olemassa. Oikeastaan ainoa Hoftin tarjoama symboli, jonka voisi olettaa toimivan todella globaalille yleisölle on pääkallo ja reisuut ristissä vaaran merkinä. (Hoft 1995, 24.)

Myös internationalisointi voidaan hahmottaa lähtökohtana käyttämästäni LISA:n määritelmästä poikkeavalla tavalla. Taylor esimerkiksi määrittelee internationalisoinnin näin:

Internationalization is the process of isolating and extracting all cultural context from a product (Taylor 1992, 34).

Määritelmällä tavoitellaan tavallaan samaa asiaa, kuin LISA:n määritelmässä. Taylorin määritelmän ongelma on oletus, että tuotteesta, joka hänen tapauksessaan on ohjelmisto, voidaan poistaa kaikki kulttuuriset piirteet. LISA:n tarjoama vaihtoehto on uskottavampi, sillä siinä internationalisoinnilla pyritään poistamaan vain kulttuurisidonnaiset tekniset ratkaisut, jotka haittaisivat lokalisointia.

Kuten Esselinkin tapauksessa, hankaluudet lokalisointikäsitteiden määrittelyssä vaikuttavat usein johtuvan käsitteiden välisten suhteiden epäselvyydestä. Tilanteen selventämiseen ja epäselvyyden syiden hahmottamiseen on kuitenkin olemassa pätevä keino. Dunne esittää, että käsitteiden suhde on tavallaan kahtalainen. Yhtäältä on nähtävissä historiallinen kehitys, joka alkaa ohjelmistojen lokalisoinnista. Käytännön lokalisointityössä kohdattiin teknisiä ongelmia, joita lähdettiin ratkomaan internationalisoimalla ohjelmistoja ennen lokalisointia. Internationalisoinnin syntymisen jälkeen huomio alalla kiinnittyi tarpeeseen muuttaa liiketoiminta-ajattelua niin, että se tukisi paremmin internationalisointi- ja lokalisointiprosesseja. Tästä kehityskulusta syntyi globalisointi. Toisaalta käsit-

teiden ja prosessien suhde voidaan hahmottaa ikään kuin hierarkisesti niin, että ylimmällä tasolla toimiva globalisointi asettuu ensimmäiseksi, vaikka se syntyi viimeisenä. (Dunne 2006a, 5.) Kuten Dunnen mallista käy ilmi, globalisointi, internationalisointi ja lokalisointi voidaan hahmottaa yhtenä prosessina, jonka osat ovat rakentuneet vähitellen. Prosessin laajuuden ja monimutkaisuuden takia on kuitenkin hyvä, että se hahmottamisen helpottamiseksi jaetaan kolmeen selkeään ja selkeästi erilliseen kokonaisuuteen.

Globalisoinnin ja internationalisoinnin suhde lokalisointiin ei ole ainoa ongelmallinen käsitesuhde lokalisoinnin ympärillä. Seuraavaksi määrittelen käsitteen, jonka suhde lokalisointiin jää myös usein helposti epäselväksi. Kyseinen käsite on kääntäminen.

2.4. Kääntäminen

Tässä luvussa tarkastelen ensin lokalisointialalla esiintyviä kääntämisen määritelmiä ja niiden puutteita. Kyseisiin puutteisiin nojautuen esitän, että lokalisoinnin yhteydessä olisi järkevämpää käyttää käännöstieteen ja tarkemmin funktionaalisen käännösteorian piirissä kehitettyä kääntämisen määritelmää. Lopuksi havainnollistan lyhyellä esimerkillä funktionaalisen kääntämiskäsityksen käyttökelpoisuutta lokalisoinnin yhteydessä.

Kääntämisen määrittelemine on lokalisoinnin kannalta tärkeää, sillä sen katsotaan olevan tärkeä osa lokalisointia (Lommel 2007, 12). Jostain syystä tärkeys ei kuitenkaan heijastu lokalisointialalla käytettyihin kääntämisen määritelmiin. Lähinnä määritelmistä paistaa läpi perehtymättömyys kääntämiseen tieteenalana. Jollain tavalla kääntämisen tärkeys ja käytännön kääntämisen luonne on lokalisointialalla kuitenkin ymmärretty. Tästä kertovat esimerkiksi teoksessa *Multilingual Computing & Technology Guide to Translation* (Parrish 2005a) esiin tuodut näkökohdat. Yksityiskohtaisessa käännöksen tilaajan muistilistassa ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi kohdaksi on nostettu kysymys: Mitä tarkoitusta varten käännös tehdään (McKay 2005, 3)? Esitetty lähtökohta asettuu hyvin lähelle

käännöstiedettä, sillä sama kysymys käännöksen tarkoituksesta on myös funktionaalisen käännösteorian kääntämisen lähtökohdaksi asettama peruskysymys (Vermeer 2000, 221–222). Palaan kääntämisen määrittelemiseen funktionaalisen käännösteorian näkökulmasta myöhemmin tässä luvussa.

Vaikka lokalisointialalla esiintyy selkeästi samankaltaisia ajatuksia kääntämisestä kuin käännöstieteessä, ei muutama hyvä käytännön periaate vielä johda kovin kattavaan tai käyttökelpoiseen kääntämiskäsitykseen. Lokalisointialalla vaikutetaan ymmärtäneen, että kääntäminen ei ole niin yksinkertaista kuin miltä se vaikuttaa (Parrish 2005b, 2), mutta ajatus ei vaikuta vielä johtaneen kovin syvälliseen kääntämisen ymmärtämiseen.

Syvällisemmän ymmärryksen puutetta heijastelevat myös Esselinkin ja LISA:n määritelmät kääntämiselle. LISA ei *Primerissa* oikeastaan edes määrittele kääntämistä selkeästi mutta mainitsee, että kääntäminen ”keskittyy viestien ja sanojen merkityksen välittämiseen” (Lommel 2007, 7). Esselinkin mukaan taas

Translation is the process of converting written text or spoken words to another language. It requires that the full meaning of the source material be accurately rendered into the target language, with special attention paid to cultural nuance and style. (Esselink 2000, 14.)

Esselinkin määritelmässä pistää silmään kääntämisen ja tulkkauksen yhteen niputtaminen, mikä saa epäilemään määritelmän kirjoittajan asiantuntemusta kääntämisen suhteen. Huomionarvoista on lisäksi, että Esselink edellyttää käännöksiltä tiukkaa sisällöllistä vastaavuutta suhteessa lähtöteksteihin.

Ehkä hätkähdyttävien kääntämisen määritelmä on Dunnelta. Erittäin ansiokkaasti lokalisointialaa erittelevässä artikkelissaan hän listaa määritelmät kääntämiselle, lokalisoinnille, internationalisoinnille ja globalisoinnille historiallisesta näkökulmasta sen mukaan, missä järjestyksessä alan toimijat ovat alkaneet ymmärtää kyseisten prosessien tärkeyden. Dunningin käyttämät lokalisointialan käsitteiden tiiviit mutta kattavat määritelmät ovat kukin muutaman rivin mittaisia ja jokaisessa on lisäksi

viitattu johonkin alan lähteeseen. Näiden selvästi tieteellisistä lähtökohdista koostettujen määritelmien rinnalla Dunne määrittelee kääntämisen seuraavasti:

Translation. ”The world's second-oldest profession” has existed for thousands of years (Dunne 2006a, 4, korostus alkuperäisessä).

Muiden, kattavammin esitettyjen ja lähdeviitteillä tuettujen, määritelmien rinnalla Dunnen esittämä kääntämisen määritelmä osoittaa selvästi, ettei kirjoittaja ole perehtynyt kääntämiseen niin hyvin kuin hänen lokalisoinnin tutkijana olisi ollut syytä tehdä. Eikä liene kohtuutonta olettaa, että joillakin käänntieteilijöillä voi olla vaikeuksia suhtautua lokalisointiin, jos sen piirissä kääntäminen määritellään muutaman sanan anekdotilla, joka sisältää implisiittisen viittauksen prostituutioon.

DePalma liikkuu Dunnea vähemmän provokatiivisilla vesillä ja antaa kääntämiselle paikan sekä tieteenä että taiteena:

Translation refers to the process of taking information in one language and conveying the same details and thoughts in another language. [...] Good human translation is often viewed as an art as much as a discipline, [...]. (DePalma 2002, 11.)

Esselinkin tavoin hän painottaa käänntösten sisällöllistä vastaavuutta. Huomattavan markkina- ja liiketoimintakeskeisessä teoksessaan hän ei kuitenkaan käsittele kääntämisen luonnetta tämän syväluotaavammin vaan perehdyttää lukijan taloudellisesti menestyksekkään lokalisoinnin saloihin.

Tarkoitukseni ei ole näiden esimerkkien perusteella väittää, että kääntämistä halveksittaisiin lokalisointialalla vaan osoittaa, että lokalisoinnin tutkimus on tieteenalana vielä sen verran uusi, että kääntämisen määritelmä on tarkoituksenmukaisempaa hakea käänntötieteen piiristä, missä aiheeseen on ehditty perehtyä tarkemmin. Kääntämisen arvostuksesta lokalisointialalla kertovat esimerkit kääntämisestä merkittävänä lokalisointiprosessin osana, käänntösten laadun tärkeydestä ja hyvien edellytysten luomisesta kääntämiselle (ks. esim. Meer 2002, 9 ja 11; Müller 2005, 16–17; Bass 2006, 82). Vaikka kääntämistä pidetään tärkeänä osana lokalisointia, kääntämisen tutkimusta ei ote-

ta huomioon viittaamalla käännöstieteellisiin lähteisiin kääntämistä määriteltäessä. Seuraavaksi tarkastelen kääntämisen määrittelyä funktionaalisen käännösteorian ja sen piiriin kuuluvan Nordin tekstianalyysimallin tapaa määrittellä kääntäminen sekä tällaisen määrittelyn käyttökelpoisuutta lokalisoinnin kannalta.

Funktionaalisen käännösteorian kääntämisen määritelmät poikkeavat merkittävästi lokalisointialalla esitetyistä määritelmistä. Lokalisointialalla esiintyvät kääntämisen määritelmät keskittyvät yleensä sanoihin ja merkityksiin. Niiden perusajatuksena on, että kääntäjä vaihtaa yhdenkielisten sanojen tilalle toisenkielisiä sanoja, joilla on sama merkitys. Tällainen näkemys muistuttaa paljolti monien käännöstieteilijöiden 1950-luvulla omaksumaa näkemystä, jonka mukaan kääntämisessä merkittävintä tekijää on lähtötekstin ja käännöksen välinen kielellinen vastaavuus (Snell-Hornby 1990, 80). Käännöstieteessä vastaavuudesta puhuttaessa käytetään usein ekvivalenssin käsitettä, joka kuitenkin on huomattavasti lokalisointialan kääntämisen määritelmille tyypillistä kielellisen vastaavuuden ajatusta laajempi (ks. esim. Munday 2001, 35–54).

Funktionaalisisissa käännösteorioissa laajempikin ekvivalenssi jää sivuosaan. Nordin mukaan ekvivalenssin tärkeyttä on korostettu erityisesti kaunokirjallisten tekstien kohdalla, mutta teknisten ja ohjetekstien tapauksissa lähtötekstin ja käännöksen suhteelle ei ole asetettu yhtä tiukkoja vaatimuksia. Nord esittää, että eri tekstilajeihin kohdistuneet erilaiset vaatimukset tekivät ekvivalenssipohjaisista käännösteorioista sekavia, mikä saattoi olla osasyynä funktionaalisten käännösteorioiden syntyyn ja kehitykseen. Pääsyy funktionaalisten teorioiden syntyyn oli kuitenkin kääntäjiä kouluttavien tutkijoiden läheinen suhde käytännön kääntämiseen ja ekvivalenssipohjaisten teorioiden kyvyttömyys käsitellä sellaisia käytännön tilanteita, joissa ekvivalenssi on ristiriidassa käännöksen käyttötarkoituksen kanssa. Esimerkkinä tästä Nord antaa koulutodistuksen, jonka käännöksen ei ole tarkoitukseen näyttävä kohdekuulttuurin koulutodistukselta tai toimia sellaisena. (1997, 8.)

Nordin sinänsä hyvin yksinkertaisesta koulutodistusesimerkistä ilmenevät ne funktionaalisen käännösteorian painopisteet, jotka ovat mielestäni lokalisoinnin kannalta merkittävimpiä, eli kulttuuri ja toiminta. Vermeerin mukaan yksi funktionaalisen käännösteorian peruslähtökohtia on, ”ettei kääntäminen ole pelkästään tai edes ensisijaisesti kielellinen prosessi” (Vermeer 1987 Nordin 1997, 10 mukaan). Tällä Vermeer viittaa siihen, että kääntäminen tapahtuu ensisijaisesti kulttuurien, ei kielten välillä. Toiminnan ajatus funktionaalissa käännösteoriassa perustuu siihen, että kääntäminen on toimintaa, jolla on jokin tarkoitus (Nord 1997, 19). Siinä missä ekvivalenssipohjaiselle käännösteorialle tärkeää on käännöksen suhde lähtötekstiin, funktionaalinen käännösteoria keskittyy kummankin tekstin käyttötilanteeseen. Käännöksen kannalta tärkeämpää on, että se täyttää oman käyttötarkoituksensa kuin että se vastaa lähtötekstiä kielellisesti. Funktionaaliseen käännösteorian näkökulmasta Nord määrittelee kääntämisen seuraavasti:

Translation is the production of a functional target text maintaining a relationship with a given source text that is specified according to the intended or demanded function of the target text (translation skopos). Translation allows a communicative act to take place which because of existing linguistic and cultural barriers would not have been possible without it. (Nord 1991, 28.)

Nordin määritelmä on erittäin kattava. Määritelmän ydin tulee vahvasti esiin jo sen ensimmäisessä virkkeessä: tärkeää on kohdetekstin funktionaalisuus eli sen soveltuminen käyttötarkoitukseensa sekä kohdetekstin ja lähtötekstin välinen suhde, joka määrittyy kohdetekstin käyttötarkoituksen kautta. Tätä tutkielmaa varten määrittelen kääntämisen Nordia mukailleen seuraavasti:

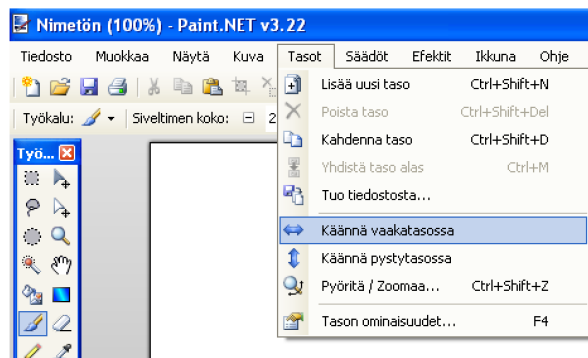
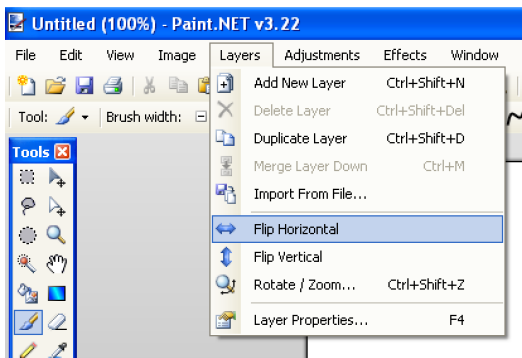
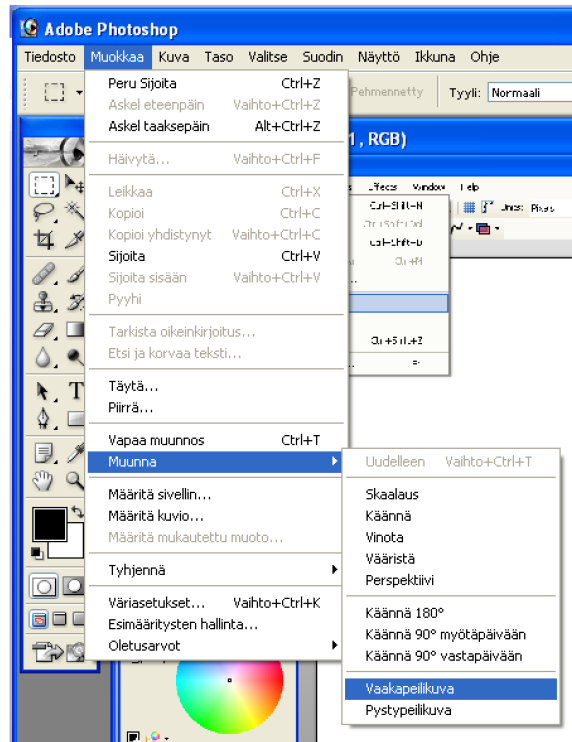
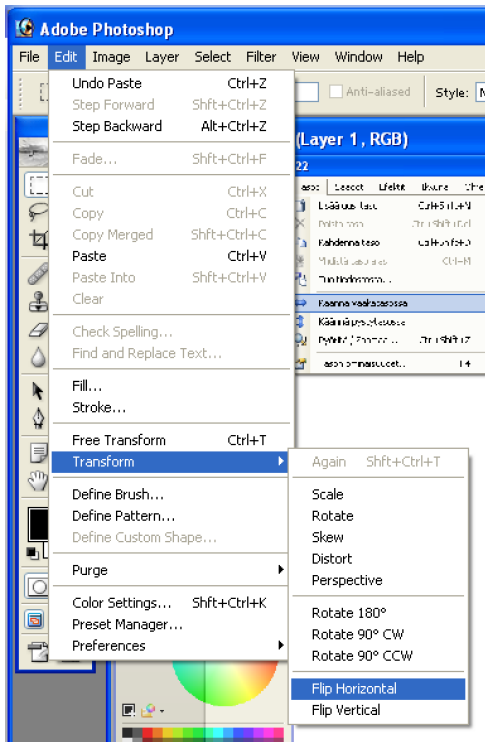
Kääntäminen on kieli- ja kulttuurirajan ylittävän kohdetekstin tuottamista valittua käyttötarkoitusta varten niin, että kohdeteksti säilyttää tarkoituksensa mukaisen suhteen lähtötekstiin.

En ota kääntämisen määritelmää käännöstieteen ja juuri funktionaalisen käännösteorian puolelta pelkästään sen takia, että lokalisointialalla esiintyvät määritelmät eivät mielestäni ole riittävän kehittyneitä. Uskon myös, että tämän tyyppisen käännöskäsityksen omaksumisesta voisi olla huomattavaa hyötyä.

tavaa hyötyä lokalisoinnin tutkimuksessa ja käytännön lokalisoinnissa, sillä lokalisoinnilla ja funktionaalilla kääntämisellä on selkeitä yhtymäkohtia. Näiden yhtymäkohtien takia funktionaalinen kääntämiskäsitys olisi lokalisoinnissa ekvivalenssiin perustuvaa käsitystä hyödyllisempi. Funktionaalisen kääntämiskäsityksen hyödyllisyyttä ekvivalenssiperustaiseen verrattuna voidaan havainnollistaa käyttäen esimerkkinä käyttöliittymätekstien kääntämistä seuraavalla tavalla.

Kuvassa 2. on osia kahden kuvankäsittelyohjelman, Photoshopin ja Paint.NETin, käyttöliittymistä englanniksi ja vastaavan ominaisuuden kohdalta suomeksi. Photoshop on kuvankäsittelyalalla laajalti käytetty ammattilaisohjelmisto, jonka viimeisimmän version Photoshop CS4:n (versionumero 11) myyntihinta on tuhannen euron luokkaa. Tämän tutkielman esimerkeissä käytän Photoshopin versiota seitsemän. Paint.NET puolestaan on ilmainen avoimen lähdekoodin kuvankäsittelyohjelma, joka on ominaisuuksiltaan paljon Photoshopia rajoitetumpi ja tarkoitettu huomattavasti kevyempään käyttöön. Paint.NET sisältää kuitenkin paljon samoja ominaisuuksia kuin Photoshop, mikä tekee ohjelmistoista ainakin joiltakin osin vertailukelpoisia. Näitä kahta ohjelmistoa rinnakkain tarkasteltaessa täytyy muistaa, että Photoshopilla on takanaan Adoben kaltaisen suuren ohjelmistoyrityksen lokalisointikoneisto, kun taas Paint.NETin suomenkielisestä lokalisoinnista vastaa käytännössä yksi ihminen (Ruokamo 2008). Ohjelmistot on siis lokalisoitu hyvin erilaisista lähtökohdista, mikä luo niiden välille kontrasteja, joiden takia niiden asettaminen esimerkkeinä rinnakkain on mielenkiintoista. Kuvassa 2. on nähtävissä yksi tällainen kontrasti, jota voidaan käyttää havainnollistamaan funktionaalisen ja ekvivalenssiperustaisen kääntämiskäsityksen eroa, vaikka kuvan perusteella onkin mahdotonta sanoa johtuuko kyseinen näkyvä ero käännöksiä tehneiden henkilöiden tietoisten tai edes tiedostamattomien kääntämiskäsitysten eroista.

Kuvassa on neljästä eri käyttöliittymästä kuvan vaakapeilikuvaksi kääntävä toiminto. Edellä esittämani kielelliseen vastaavuuteen perustuvan kääntämiskäsityksen mukainen käännös noudattelisi englanninkielistä tekstiä. Funktionaalinen käännös puolestaan ottaisi lähtökohdaksi tekstin käyttöti-



Kuva 2. Photoshop ja Paint.NET (Adobe 2002 ja Paint.NET)

lanteen. Funktionaalisen kääntämiskäsityksen mukaan suomenkielisen tekstin tulisi siis kertoa käyttäjälle, mitä toiminto tekee eikä mitä englanninkielisessä käyttöliittymässä lukee saman toiminnon kohdalla. Tässä tapauksessa Photoshopin lokalisoitu versio näyttää noudattavan tätä periaatetta paremmin. Englanninkielisen käyttöliittymän *Flip Horizontal* on lokalisoitu *Vaakapeilikuvaksi*. Paint.NETin lokalisoinnissa vastaava *Flip Horizontal* puolestaan on kirjoitettu muotoon *Käännä vaakatasossa*, joka tuntuisi noudattelevan enemmän englanninkielistä lähdetekstiä kuin pyrkivän kuvaamaan toimintoa käyttäjälle helposti hahmotettavalla tavalla. Käyttäjän on todennäköisesti vaikea hahmottaa näytölle piirtyvän kaksiulotteisen kuvan kääntämistä vaakatasossa. Sen sijaan peili-

kuva herättäneen välittömän mielikuvan siitä, miltä kuva näyttää toiminnon käyttämisen jälkeen. Tämän esimerkin perusteella funktionaalista kääntämiskäsitystä noudatteleva käännösstrategia olisi lokalisoinnin kannalta selvästi parempi ainakin käyttöliittymätekstien osalta.

Tässä luvussa läpikäymieni näkökohtien perusteella vaikuttaa siltä, että lokalisoinnilla ja kääntämisellä on selkeitä yhtymäkohtia. Näiden yhteneväisyyksien valossa tuntuu järkevältä olettaa, että käännöstieteessä kehitellyillä teoreettisilla malleilla voisi olla käyttöä lokalisoinnin tutkimisessa. Seuraavassa luvussa tarkastelen yhden tällaisen mallin tarjoamia mahdollisuuksia ja sen soveltamiseen liittyviä ongelmia.

3. Nordin tekstianalyysimalli lokalisointiteoriana

Kääntämisen ja lokalisoinnin läheisen suhteen takia käännöstieteen piirissä on varmasti monia teoreettisia työkaluja, joita voidaan soveltaa myös lokalisoinnin tutkimiseen. Tässä luvussa käsittelem yhtä näistä työkaluista, Nordin tekstianalyysimallia. Nordin malli on laaja ja monisyinen rakennelma. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tarkastella mallia vahvasti yksinkertaistaen ja eritellä siitä lokalisoinnin tarkastelun kannalta merkittäviä ja merkityksettömiä sekä haitallisia ja hyödyllisiä piirteitä. Jätän siis huomiotta runsaasti mallin sisältämiä yksityiskohtia ja keskityn suuriin linjoihin pyrkimyksenäni hahmotella yhtä uutta tapaa tutkia lokalisointia. Nordin mallin eri elementeistä olen valinnut käsiteltäväkseni mallin tekstikäsitelmän, mallin tavan jäsentää teksti piirteiksi, malliin sisältyvän käännösprosessin toimijat, mallin mukaisessa käännösprosessissa käsiteltävien tekstien muodon ja käännösprosessin ajoittumisen suhteessa lähtötekstin tuottamiseen. Sovellettaessa tekstianalyysiä lokalisointiin on hyvin tärkeää kyetä hahmottamaan ohjelmisto tekstinä. Aloitan siis tarkastelemalla sitä, miten ohjelmisto sopii Nordin määritelmään tekstistä.

3.1. Ohjelmisto tekstinä

Jotta Nordin mallin mukaista tekstianalyysia olisi mahdollista soveltaa ohjelmistolokalisointiin, on ohjelmistoa tarkasteltava tekstinä. Nordin määritelmän mukaan teksti on viestintäakti, jonka toteuttamiseen voidaan käyttää sekä sanallisia että sanattomia keinoja:

A text is a communicative action which can be realized by a combination of verbal and non-verbal means (Nord 1991, 15).

Määritelmässä on lokalisoinnin kannalta yksi perustavanlaatuinen ongelma: ohjelmisto kokonaisuutena ei oikeastaan ole viestintää. Microsoft ei esimerkiksi yritä sanoa tietokoneen käyttäjälle mitään Windows Vistalla. Tästä syystä ohjelmistokokonaisuutta ei voi tarkastella tekstinä nordilaisen tekstianalyysin avulla. Ohjelmisto kuitenkin sisältää paljon tekstejä, jotka ovat tekstejä myös Nordin

määritelmän mukaan. Vistan virheilmoituksilla, käyttöliittymällä ja ohjeilla Microsoft yrittää sanoa käyttäjälle jotakin.

Ohjelmisto muistuttaa Nordin ajatusta moniosaisesta tekstistä (complex text). Moniosainen teksti koostuu kehystekstistä, johon on upotettu muita tekstejä, joiden funktio tai muut ominaisuudet poikkeavat kehystekstistä. Nord käyttää esimerkkinä lehtijuttua, jossa on suoria lainauksia Espanjan kuninkaan puheesta. Esimerkissä lehtijuttu on kehysteksti, johon on upotettu osia kuninkaan puheesta, jolla on eri tarkoitus ja joka on tehty eri tilanteeseen kuin kehystekstinsä. (Nord 1991, 40.)

Moniosaisen tekstin kehystekstikin on kuitenkin aina teksti toisin kuin ohjelmisto. Jotta ohjelmistoa voitaisiin analysoida Nordin tarjoaman mallin avulla, täytyy malliin lisätä uusi kategoria. Tähän kategoriaan kuuluvat moniosaiset tekstit, joiden eri osia yhdistävä ylemmän tason kokonaisuus ei itse ole teksti. Kutsun tällaisia tekstejä pseudoteksteiksi, koska niillä on monia Nordin mallissa esitettyjä tekstin piirteitä, kuten lähettäjä, vastaanottaja, aihe ja sanasto, mutta niiltä puuttuu tekstin määräävä ominaisuus: ne eivät ole viestintäakteja. Ajatus pseudotekstistä mahdollistaa sen, että joitakin nordilaisen tekstianalyysin osia voidaan soveltaa ohjelmistoon kokonaisuudessaan, eli pseudotekstin kehystekstiin, vaikka se ei analyysin perustan mukaan ole teksti.

Tekstin kommunikatiivinen luonne on merkittävä myös tekstin funktion suhteen. Tekstin funktio on nimenomaan kommunikatiivinen funktio tai kommunikatiivisten funktioiden yhdistelmä (Nord 1991, 70). Koska ohjelmisto ei ole viestintäakti, sillä ei ole Nordin mallin mukaisen tekstin funktiota. Ohjelmiston sisältämällä teksteillä tämäntyyppinen kommunikatiivinen funktio kuitenkin on.

Koska Nordin mallin määritelmä tekstistä sekä yksi sen keskeisimmistä käsitteistä, tekstin funktio, soveltuvat vain ohjelmiston osien tarkasteluun, on syytä kysyä, soveltuuko malli lainkaan ohjelmistolokalisoinnin tarkasteluun valitsemastani näkökulmasta. Soveltuakseen lokalisoinnin tarkasteluun valitsemastani näkökulmasta mallin tulisi soveltua ohjelmistokokonaisuuden tarkasteluun, sillä

käyttäjää kohtaa ohjelmiston kokonaisuutena eikä ohjelmiston sisältämiä tekstejä erillisinä teksteinä. Pseudotekstin käsitteellä tilannetta voi korjata mutta sillä ei saa koko mallia sovitetuksi ohjelmistolokalisoinnin tutkimiseen sopivaksi. Seuraavassa luvussa käsittelem Nordin mallin tapaa jäsentää teksti erilaisiksi piirteiksi ja tämän jäsentelyn soveltuvuutta ohjelmistoihin.

3.2. Nordilaisen tekstin piirteet

Nordin mallin avulla tehtävä analyysi perustuu suurelta osin tekstin jäsentämiseen piirteiksi. Tekstin piirteet jakautuvat tekstinulkoisiin piirteisiin, kuten lähettäjään ja vastaanottajaan, ja tekstinsisäisiin piirteisiin, kuten rakenteeseen ja sanastoon (Nord 1991, 36–37). Lisäksi tekstin eri piirteet, sekä tekstinsisäiset että -ulkoiset, ovat sidoksissa toisiinsa (emt. 75). Muutokset yhdessä piirteessä merkitsevät usein myös muutoksia muissa piirteissä. Selvitän tässä luvussa piirrejäsentelyn soveltuvuutta lokalisoinnin tarkasteluun pohtimalla kunkin piirteen osalta sen soveltuvuutta ohjelmistojen ja lokalisoinnin tarkasteluun. Käytän pohdinnassani esimerkkeinä suurimmaksi osaksi Photoshopia ja Paint.NET:iä sekä kuvankäsittelyohjelmia yleensä, mutta myös muita ohjelmistoja silloin, kun ne tarjoavat havainnollisempia esimerkkejä kuin edellä mainitut. Luvun lopuksi pohdin, soveltuuko Nordin piirrejäsentely kokonaisuudessaan lokalisoinnin tarkasteluun.

3.2.1. Tekstinulkoiset piirteet

Tekstinulkoisia piirteitä ovat lähettäjä, lähettäjän aikomus, vastaanottaja, väline, paikka, aika, motiivi ja tekstin tarkoitus (Nord 1991, 39–79). Tekstinulkoiset piirteet koskettavat koko ohjelmistoa, mutta kaikki niistä eivät ole merkittäviä lokalisoinnin tarkastelun kannalta. Käsittelem lyhyesti nekin piirteet, jotka eivät ole merkittäviä.

”Tekstin lähettäjä on henkilö (tai instituutio tms.), joka käyttää tekstiä välittääkseen tietyn viestin jollekin toisella tai vaikuttaakseen tietyllä tavalla” (Nord 1991, 43, käänös minun). Ohjelmiston eri

lokalisoitujen versioiden lähettäjä on lähes poikkeuksetta sama eli ohjelmiston tuottanut ohjelmistokehittäjä, joka voi olla liikeyritys tai jokin muu taho. Lähettäjän kohdalla ei siis synny eroa eri kieli-versioiden välillä. Eri ohjelmistojen välisiä eroja ja kunkin version sisäisiä vaikutussuhteita tarkasteltaessa lähettäjällä sen sijaan on merkitystä. Esimerkiksi Photoshopin ja Paint.NET:in tapauksessa lähettäjät ovat hyvin erilaiset. Adobe on huomattavan suuri ohjelmistoyritys. Paint.NET:iä kehittää pieni lahjoitusten ja mainostulojen varassa toimiva yritys. Lähettäjä vaikuttaa näissä tapauksissa esimerkiksi ohjelmistoissa käytettävään sanastoon. Photoshopia lokalisoitaessa on otettava huomioon yhtenäisyys muiden Adoben Creative Suite -tuoteperheen ohjelmistojen kanssa. Paint.NET:issä vastaavaa tuoteperheen yhtenäisyyden vaatimusta ei ole ja sanaston kehittäminen on vapaampaa.

Lähettäjän aikomus on lokalisoituissa ohjelmistoissa lähettäjän tavoin sama kuin alkuperäisessä ohjelmistossa. Photoshopin kohdalla aikomus on tehdä kuvankäsittelyohjelma, joka vastaa kuvia ammatikseen käsittelevien tarpeita. Paint.NET puolestaan pyrkii tarjoamaan ilmaisen, yksinkertaisemman, kevyemmän ja helppokäyttöisemmän vaihtoehdon Photoshopin kaltaisille ammattilaisohjelmistoille. Oletettavasti kummatkin aikomukset pysyvät samoina kielestä riippumatta. Kummassakin ohjelmistossa aikomus vaikuttaa tekstin muihin piirteisiin. Aikomus vaikuttaa esimerkiksi ohjelmiston sisällön osalta siihen, miten paljon ja minkälaisia käsittelytyökaluja ohjelmisto sisältää. Photoshopissa on merkittävästi Paint.NET:iä enemmän ja monipuolisempia käsittelytyökaluja.

Eri ohjelmistot eroavat toisistaan vastaanottajan perusteella. Photoshop on ammattikäyttöön suunniteltu ohjelmisto, ja sen vastaanottajat ovat ihmisiä, jotka käsittelevät työkseen tai työnsä osana kuvia. He voivat olla esimerkiksi graafisia suunnittelijoita, valokuvaajia tai tutkijoita. Paint.NET:in vastaanottajat ovat sen ominaisuuksien ja lähettäjän pyrkimysten perusteella enimmäkseen amatöörejä, joilla todennäköisesti ei ole muodollista koulutusta kuvankäsittelyyn eikä yhtä paljon käsittelykokemusta kuin kuvia työssään käsittelevillä ammattilaisilla. Nämä vastaanottajien ydinominaisuudet, ammattilaisuus ja amatööriys, pysynevät yleensä lokaalista riippumatta samoina, eli lokalisoitu-

jen versioiden vastaanottajat erottuvat toisistaan vain kuulumalla eri lokaaleihin. Ohjelmiston muis- ta piirteistä vastaanottaja vaikuttaa esimerkiksi oletuksiin vastaanottajan tietopohjasta. Voidaan olettaa, että keskimäärin Photoshopin käyttäjät tietävät koulutuksen tai ammatillisen kokemuksen kautta enemmän kuvankäsittelystä kuin Paint.NET:in käyttäjät.

Ohjelmistojen tapauksessa tekstin välittämiseen käytetty väline on aina tietokone tai jokin muu laite tai laitteen osa, jolla on tietokoneen ominaisuuksia. Se voi olla eri tilanteissa erilainen tietokone, mutta kuitenkin aina tietokone. Joillekin muille tekstilajeille mahdollista radikaalia muutosta esi- merkiksi kirjoitetusta tekstistä puhutuksi tekstiksi ei ohjelmistolokalisoinnissa tapahdu. Ohjelmisto- ja voidaan kyllä siirtää alustalta toiselle esimerkiksi niin, että toimisto-ohjelmistoista tehdään omat versionsa pienille laitteille, kuten älypuhelimille ja niiden käyttöjärjestelmille tai peleistä tehdään versioita eri konsoleille ja tietokoneille. Tällaista versiointia ei kuitenkaan yleensä pidetä lokalisoin- tina. Väline ei siis yleensä muutu lokalisoinnissa. Eri ohjelmistojen kohdalla välineellä on merkityk- sensä ja se vaikuttaa ohjelmistojen muihin piirteisiin. Eri välineillä on erilaiset ominaisuudet, kuten näyttö- ja ohjauslaitteet, jotka vaikuttavat esimerkiksi koko ohjelmiston ja sen sisältämien tekstien rakenteeseen. Väline-ero näkyy esimerkiksi monien internet-sovellusten perusversioiden ja niiden älypuhelimille kehitettyjen mobiiliversioiden välillä. Mobiiliversiot on suunniteltu toimimaan itse- näisinä sovelluksina ilman internet-selainta ja niiden käyttöliittymät on suunniteltu älypuhelinien pienille näytöille. Photoshopin ja Paint.NET:in välillä väline-eroa ei ole, sillä kumpiakkin käytetään samantyyppisillä tietokoneilla.

Nordilla paikan merkittävin ominaisuus tuntuu olevan sen vaikutus käytettävään kielivarianttiin (1991, 61). Lokalisoinnissa kielivariantti on kuitenkin jo lähtökohtaisesti huomioitu, sillä lokaalissa yhdistyy jokin kielivariantti ja maantieteellinen alue. Nordin mallin tapa hahmottaa paikan merkitys ei siis ole lokalisoinnin kannalta merkittävä.

Aika on Nordin mukaan kääntämisen kannalta merkittävä, sillä lähtötekstin ja käännöksen aikojen välillä käsiteltävinä olevat kielet ovat saattaneet muuttua (emt. 63). Lokalisoinnin kannalta tämä ajan ja kielten ominaisuus ei ole merkittävä, sillä pyrkimykset saada ohjelmiston eri kieliversiot markkinoille mahdollisimman nopeasti asettavat lokalisoinnin paljon pienemmälle aikavälille kuin kielen muutokset. Ei-kaupallisen lokalisoinnin piiriinkin on vaikea kuvitella tilannetta, jossa lähdettäisiin lokalisoimaan edes kymmenen vuotta vanhaa ohjelmistoa.

Motiivi on syy tekstin lähettämislle tai vastaanottamiselle (Nord 1991, 67). Kuvankäsittelyohjelmien lokalisoinnissa merkittävämpi on lähettäjän motiivi, sillä se vaikuttaa lokalisointiin enemmän kuin vastaanottajien motiivit. Vastaanottajien motiivin voidaan nähdä aina olevan sama, kuvankäsittely. Vaihtoehtoisesti vastaanottajien motiivia voidaan tarkastella sen suhteen, mikä kulloinkin on syy kuvankäsittelyyn. Syyt ovat kuitenkin niin moninaisia, että niitä kaikkia on tarpeettoman hankala huomioida. On siis järkevämpää hahmottaa motiivi lähettäjän näkökulmasta. Lähettäjillä on erilaisia motiiveja ohjelmistojen tekemiseen. Ne lienevät karkeasti jaettavissa kaupallisiin ja ei-kaupallisiin. Esimerkkitapauksessa Photoshop ja Paint.NET edeltävän taustalla on selkeästi kaupallinen motiivi, Adoben tavoitteena on myydä ohjelmistoja ja tuottaa voittoa. Jälkimmäisen kohdalla taas tekijöiden ensisijainen motiivi on ei-kaupallinen. Pyrkimyksenä on tuottaa ilmainen vaihtoehto kaupallisille ohjelmistoille, vaikka alunperin Microsoftin ohjauksessa käynnistyneen projektin alkupe räinen tavoite todennäköisesti olikin lisäarvon tuottaminen Windows-käyttöjärjestelmälle, jonka osaksi Paint.NET:iä suunniteltiin (Brewster 2009).

PhotoShopin ja Paint.NET:in kohdalla motiivit pysyvät eri kieliversioiden välillä samoina, mikä onkin ohjelmistolokalisoinnille tyypillistä, muttei suinkaan välttämätöntä. Motiivi erottaa toisistaan joskus myös saman ohjelmiston eri kieliversioita. Yksi esimerkki tällaisista tapauksista ovat kaupallisten tuotteiden fanilokalisoinnit, kuten tietokonepeli Civilization IV:n suomenkielinen lokalisointi. Virallisesti ja kaupallisin tavoittein Civilization IV on lokalisoitu englannista ranskaksi, saksaksi,

italiaksi ja espanjaksi. Peli on lisäksi tehty rakenteeltaan sellaiseksi, että pelaajien on huomattavan helppo muokata sitä ja tehdä siihen erilaisia lisäosia. Näiden muokkausmahdollisuuksien myötä pelaajat voivat myös itse tehdä uusia kieliversioita pelistä, sillä kaikki pelissä esiintyvät kirjoitetut tekstit on sijoitettu helposti muokattaviin tiedostoihin. Civilization IV:n suomenkielinen lokalisointi onkin suurelta osin yksittäisen suomalaisen fanin käsialaa ja motiivina on ilmeisesti ollut suomen kielen käytön ja suomalaisen kansallisuusaatteen tukeminen (Kähkönen 2009). Civilization IV:n fanilokalisointi on myös esimerkki motiivin vaikutuksesta muihin tekstin piirteisiin. Lokalisoinnin toteuttaja on laajentanut pelin sisältöä lisäämällä peliin Suomen pelattavaksi kansakunnaksi. Mikäli peli olisi lokalisoitu suomeksi kaupallisesti, tällaista lisäsisältöä tuskin olisi tuotettu pientä markkina-aluetta varten.

Kuten tekstillä, ohjelmistollakin voidaan ajatella olevan useampi kuin yksi funktio, funktioiden yhdistelmä. Ohjelmistolla voidaan ajatella olevan toissijainen kommunikatiivinen funktio esimerkiksi tarkastelemalla sitä kulttuurintutkimuksen näkökulmasta kulttuurituotteena (cultural artefact) eli esineenä tai asiana, johon ihmiset liittävät mielestään erilaisia merkityksiä, sosiaalisia toimintoja, ihmisiä ja paikkoja (du Gay ym. 1997, 10). Ohjelmistojen tekijät pyrkivät todennäköisesti tekemään ohjelmistosta sellaisen, että se herättää käyttäjässä halutunlaisia positiivisia mielikuvia ja miellehtymisiä. Näihin mielikuviin vaikuttavat erikseen kaikki ohjelmiston osat, joiden kanssa käyttäjä on tekemisissä sekä ohjelmisto kokonaisuutena. Tämänäyttöinen toissijainen funktio pysynee samana ohjelmiston eri lokalisointien välillä. Eri ohjelmistoissa halutut mielikuvat voivat toisaalta olla hyvin erilaisia. Photoshopin kaltaisissa ammattilaisohjelmistoissa ja monissa muissakin ohjelmistoissa, kuten Paint.NET:issä, tunnutaan tavoittelevan ammattimaisuutta ja asiallisuutta. Toisaalta voidaan pyrkiä luomaan tuttavallista ja leppoista mielikuvaa. Tätä on ilmeisesti yritetty esimerkiksi Google Chrome -internetselaimen sivun lukemista koskevassa virheilmoituksessa, joka alkaa sanoilla ”Voi räkä!” (Google 2009). Esimerkistä näkyy myös, miten mielikuvia luova toissijainen

kommunikatiivinen funktio vaikuttaa tekstin muista piirteistä muiden muassa sanastoon ja lauserakenteeseen.

3.2.2. Tekstinsisäiset piirteet

Tekstinsisäisiä piirteitä ovat aihe, sisältö, oletukset, rakenne, sanattomat elementit, sanasto, lauserakenne ja suprasegmentaaliset piirteet (Nord 1991, 81). Kaikki tekstinsisäiset piirteet eivät ilmene koko ohjelmiston laajuudessa. Ne ovat kuitenkin merkittäviä koko ohjelmiston kannalta, sillä ne ovat erilaisten vaikutussuhteiden kautta vahvasti sidoksissa sekä toisiinsa että tekstinulkoisiin piirteisiin.

Nord pitää tekstin aihetta tärkeänä kääntämiselle kuudesta syystä. Aiheen avulla kääntäjä voi selvittää, onko tekstillä yksi yhtenäinen aihe vai useita, onko aihe sidoksissa johonkin tiettyyn kulttuuriseen kontekstiin, onko kääntäjän asiantuntemus riittävä tekstin kääntämiseen, soveltuuko teksti käännettäväksi ja mikä on tekstin otsikon funktio. Lisäksi kääntäjä voi aiheen avulla saada tietoa tekstinulkoisista piirteistä, kuten lähettäjistä, ajasta ja tekstin tarkoituksesta, jos ne eivät ole käyneet ilmi tekstinulkoisten piirteiden analyysistä. (Nord 1991, 85–86.)

Useimmilla ohjelmistoilla on yksi yhtenäinen aihe, niin kuvankäsittelyohjelmillakin, kuvankäsittely. Näin on myös Photoshopin ja Paint.NET:in kohdalla. Suuremmilla ohjelmistokokonaisuuksilla voi olla useampia aiheita. Photoshop esimerkiksi on osa Adoben Creative Suite -ohjelmistopakettia. Pakettiin kuuluu Photoshopin lisäksi esimerkiksi taitto-ohjelma InDesign ja muita ohjelmia, joilla on eri aiheet. Lokalisoidessa niiden aiheet eivät muutu. Lokalisoidun kuvankäsittelyohjelman aihe ei oikeastaan voi olla muu kuin kuvankäsittely. Aihe on myös ilmiselvästi sidoksissa moniin muihin ohjelmiston piirteisiin, kuten lähettäjään, vastaanottajaan, sanastoon ja rakenteeseen.

Kuvankäsittely ja kuvankäsittelyohjelmat eivät tunnu olevan sidoksissa tiettyyn kulttuuriseen kontekstiin. Kaikissa kulttuureissa tehdään kuvia ja tällöin niiden digitaalinen muokkaaminenkin voi

tulla kysymykseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät mitkään ohjelmistot olisi sidoksissa tiettyyn kulttuuriseen kontekstiin. Eri kulttuurit ovat muodostaneet erilaisia yhteiskuntarakenteita ja erilaiset yhteiskuntarakenteisiin liittyvät ohjelmistot, kuten terveydenhuollon tietojärjestelmät, voivat hyvinkin olla sidoksissa tiettyihin kulttuurisiin konteksteihin. Sidonnaisuus kulttuuriseen kontekstiin on siis olennaista joidenkin ohjelmistojen osalta.

Nordilla yksittäinen kääntäjä voi aiheen perusteella alustavasti päätellä, riittääkö hänen asiantuntemuksensa käännöksen tekemiseen. Periaatteessa yksittäisen kääntäjän näkökulma on tämä myös ohjelmistolokalisoinnissa. Kääntäjä ei kuitenkaan tee asiantuntemuspäätöstä koko lokalisointiprojektin osalta vaan tarkastelee vain omaa osuuttaan siinä. Koko lokalisointiprojektin osalta joku on jo päättänyt, että sitä hoitava yritys on kykenevä löytämään projektiin riittävän pätevät kääntäjät ja muut tekijät. Lokalisointiprosessissa päätös asiantuntemuksen arvioinnista on tärkeä, mutta päätöksen tekijä ja perusteet ovat erilaiset kuin Nordin mallissa käännösprosessista. Mahdollisuuksien arviointi ja päättäminen ovat lokalisoinnin kannalta tärkeitä, mutta tapahtuvat hyvin eri tavoin kuin Nordin kuvaamassa kääntämisessä. Kääntäjä arvioi omia kykyjään. Lokalisoinnissa päätöksen tekijä arvioi oman organisaationsa resursseja.

Asiantuntemuksen riittävyyden tavoin myös kysymys ohjelmiston soveltuvuudesta lokalisoitavaksi liittyy lokalisointia edeltävään päätöksentekoon. Nordin kuvaamassa käännösprosessissa kääntäjä tekee tämän päätöksen ennen toimeksiannon vastaanottamista (1991, 9). Tässäkään päätöksessä päättävänä asiantuntijana ei toimi kääntäjä, kuten Nordin kuvaamassa käännösprosessissa. Ohjelmistolokalisoinnissakin päätös ohjelmiston soveltuvuudesta lokalisoitavaksi on tärkeä ja ohjelmiston aiheella on merkityksensä päätöksenteossa.

Ohjelmistoissa ei ole ainakaan samalla tavoin hahmotettavaa otsikkoa kuin perinteisissä teksteissä. Ohjelmistolla on aina nimi, mutta sen suhde ohjelmiston aiheeseen lienee yleensä erilainen kuin tekstin otsikon suhde tekstin aiheeseen. Vaikka perinteisten tekstien otsikot tehtävineen poikkeavat

paljon toisistaan – romaaneilla, tieteellisillä artikkeleilla ja mainoksilla on hyvin erilaisia otsikoita – voidaan ohjelmistojen nimien olettaa poikkeavan selvästi näistä kaikista. Ohjelmistojen nimet eivät ole niinkään otsikoita, ne eivät kerro ohjelmiston sisällöstä kuten tekstien otsikot usein tekstin sisällöstä, ne ovat pikemminkin tuotenimiä. Tuotenimistatuksen takia nimiä ei yleensä lokalisoida eikä niiden funktio ole lokalisoinnin kannalta merkittävä.

Nordin kuudes ja viimeinen tapa lähestyä aihetta tekstianalyysissä on selvittää sen kautta tekstinulkoisia piirteitä, kuten lähettäjä, elleivät ne tule ilmi muuta kautta. Ohjelmistolokalisoinnissa voidaan kuitenkin lähteä siitä oletuksesta, että tekstinulkoiset piirteet selviävät lokalisointiprosessissa muuta kautta. Perinteisten tekstien tekstinulkoisia piirteitä joudutaan yleensä selvittämään tekstin sisäisten piirteiden kautta silloin, kun tekstin alkuperäinen vastaanottotilanne on epäselvä esimerkiksi sen takia, että siitä on kulunut niin pitkä aika. Ohjelmistolokalisoinnissa ollaan kuitenkin aina ajallisesti niin lähellä lähtötekstin tilannetta, että tällaisia epäselvyyksiä tuskin pääsee syntymään.

Nordin mukaan sisällöllä tarkoitetaan sitä, miten teksti viittaa ulkoiseen todellisuuteen, eli mihin ulkoisen todellisuuden ilmiöihin tekstin sanat ja rakenteet viittaavat (1991, 90). Nordin kuvailemalla tasolla tekstin sisällön ymmärtäminen on epäilemättä tärkeää tekstin kääntämisen tai lokalisoinnin kannalta. Se on kuitenkin vain välttämätön edellytys tekstin minkäänlaiselle ymmärtämiselle ja käsittelylle, ei käyttökelpoinen analyysityökalu tarkasteltaessa lokalisointia valitsemastani näkökulmasta.

Nordin mukaan oletukset ovat tekstin lähettäjän oletuksia siitä, mitä vastaanottaja tietää. Oletukset ovat lähettäjän lisäksi selkeästi sidoksissa vastaanottajaan, sillä ne pitkälti määrittyvät vastaanottajan perusteella tai pikemminkin sen kuvan perusteella, joka lähettäjällä on aikomastaan vastaanottajasta. (Nord 1991, 95–96.) Kuvankäsittelyohjelmien tapauksessa oletusten perusteella voidaan hahmottaa eroja eri ohjelmien välillä. Photoshopin käyttäjien voidaan olettaa käyttävän ohjelmistoa työkseen ja tietävän kuvankäsittelystä keskimäärin enemmän kuin Paint.NET:in käyttäjien. Nämä

erot vaikuttavat esimerkiksi ohjelmiston rakenteeseen niin, että Photoshopissa on enemmän ominaisuuksia ja sen käyttöliittymä on monimutkaisempi kuin Paint.NET:in. Ammattikäyttäjät tarvitsevat suurta määrää ominaisuuksia ja heillä voidaan olettaa olevan koulutuksessaan ja työssään runsaasti aikaa opetella monimutkaisempi käyttöliittymä, jota tarvitaan ominaisuuspaljouden hallitsemiseen. Kuvankäsittelyohjelmien eri kieliversioilla voidaan ajatella olevan lokaalien mukaan vaihtuvia oletuksia, mutta niiden merkitys tuntuisi olevan pienempi kuin lokaaleista riippumattomien oletusten. Eri kieliversioiden käyttäjät ovat erikielisiä, mutta esimerkiksi paikalliseen kulttuuriin sidonnainen tieto, joka on tärkeä oletusten lähde (Nord 1991, 98), ei ole kuvankäsittelyohjelmissä kovin tärkeää. Paljon merkittävämpiä ovat tietokoneisiin, ohjelmistoihin ja kuvankäsittelyyn liittyvät oletukset. Sekä Photoshopissa että Paint.NET:issä oletetaan esimerkiksi, että vastaanottaja tietää, mikä pikseli on. Nämä oletukset eivät tunnu muuttuvan lokaalien myötä.

Nord pitää tekstin rakenteen analysointia tärkeänä osana tekstianalyysiä ja listaa perusteluiksi sen tärkeydelle tekstin eri osien mahdolliset erilaiset funktiot, tekstin alun ja lopun erityisen merkityksen, tiettyjen tekstilajien rakennetta säätelevät kulttuurisidonnaiset konventiot ja rakenneanalyysin hyödyllisyyden selvitettyä hyvin monimutkaisen tai epäkoherentin tekstin aihetta (1991, 101). Nordin neljästä perustelusta vaikuttaa ohjelmistolokalisoinnin kohdalla pitävän täysin vain yksi: ohjelmisto sisältää tekstejä, joilla on selvästi erilaiset funktiot ja joita tulisi siksi käsitellä eri tavoin. Ohjelmiston sisältämien eri tekstien funktiot tuskin muuttuvat lokalisoinnissa. Sen sijaan eri lokalisoitavien ohjelmistojen välillä voi olla eroja siinä, miten erilaiset funktiot jakautuvat ohjelmiston sisältämien tekstien kesken. Esimerkiksi käytönaikaisen ohjeen funktio voi olla ainoastaan kertoa, miten ohjelmiston kullakin ominaisuudella voi tehdä yhden tietyn asian, tai ohjeen funktio voi olla esitellä käyttäjälle uusia tapoja käyttää ohjelmistoa hahmottelemalla laajempia ja moniulotteisempia käyttöskenaarioita. Vaihtoehtoisesti jälkimmäinen funktio voi kuulua esimerkiksi ohjelmiston sisältämille videotutoriaaleille.

Tekstin alun ja lopun erityismerkitys ei päde ohjelmistoihin, sillä ne eivät ole lineaarisia tekstejä. Periaatteessa ohjelmistolle voidaan hahmottaa jonkinlaiset alku (esimerkiksi asennuksen ensimmäinen valintaikkuna, tai käynnistysruutu) ja loppu (esimerkiksi ohjelmiston poistamisen viimeinen valintaikkuna tai Haluatko varmasti sulkea ohjelman tallentamatta? -valintaikkuna), mutta ne eivät ole Nordin esittämällä tavalla merkittäviä. Ajatus rakenteesta avaimena hyvin monimutkaisen tai epäkoherentin tekstin aiheeseen ei päde ohjelmistolokalisointiin, sillä ohjelmiston aihe lienee yleensä ilmeinen tekstin ulkoisten piirteiden perusteella tai ainakin selvitettävissä helposti niiden kautta.

Kolmanteen Nordin esittämään perusteluun liittyy kysymys, johon ei tuntuisi olevan helppoa vastausta. Perustelun mukaan tiettyjen tekstilajien rakenteisiin liittyy kulttuurisidonnaisia konventioita (1991, 101). Onko ohjelmisto tällainen tekstilaji? Ainakaan sen perusteella, että monia ohjelmiston rakenteita säädellään tasolla, jota lokalisoinnissa ei yleensä muokata, näin ei ole. Erilaisten käyttöliittymätekstien paikat määräytyvät ohjelmakoodin perusteella ja niiden muotoa rajaa vahvasti käytettävissä oleva tila. Käyttöliittymätekstejä vielä vahvemmin lokalisoinnin ulottumattomissa on ohjelmiston visuaalinen ja toiminnallinen rakenne. Monelta osin ohjelmiston rakenteiden ei katsota kuuluvan lokalisoinnin piiriin. Mikäli ohjelmisto on lokalisoitu tämän ajatuksen pohjalta, voi olla mielekäästä jättää rakenne huomiotta. Voidaan kuitenkin kysyä, olisiko lokalisoinnin syytä ulottua myös ohjelmiston rakenteisiin.

Ainakin kaupallisessa lokalisoinnissa radikaalit, ohjelmiston rakennetta muuttavat lokalisoinnit tuntuvat olevan harvinaisia elleivät olemattomia. Pelilokalisoinnissa tehdään joskus hyvinkin radikaaleja lokalisointeja länsimaisten ja japanilaisten pelimarkkinoiden välillä. Niissäkin on kuitenkin kysymys enemmänkin pelin tarinan rakenteen ja visuaalisen ilmeen kuin esimerkiksi pelin käyttöliittymän rakenteen muuttamisesta. Kaupallisessa lokalisoinnissa lokalisoinnin laajuutta määräävä tekijä tuntuu olevan tavoiteltujen kohdemarkkinoiden koko. Tämä pätee hyvin esimerkiksi juuri länsi-

maisten ja japanilaisten pelimarkkinoiden välisessä lokalisoinnissa: kummatkin ovat suuria markkina-alueita videopeleille.

Tavoiteltujen markkinoiden koon merkitys näkyy myös siinä, miten paljon lokalisointia suurempia muutoksia ohjelmistoihin tehdään, kun niitä räätälöidään joillekin lokaalirajat ylittävälle ja yksittäisiä lokaaleja suuremmille käyttäjäryhmille. Esimerkiksi amerikkalaisen, suomalaisen ja kiinalaisen Photoshopin käyttöliittymien rakenteissa ei ole käytännössä mitään eroa. Toisaalta Photoshopista on tehty omat versionsa valokuvaajille (Photoshop Lightroom) ja kevyempään amatöörikäyttöön (Photoshop Elements). Näistä versioista kumpikin eroaa Photoshopista merkittävästi sekä ominaisuuksiltaan että käyttöliittymänsä rakenteelta. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että Photoshopin kohdentetussa suunnittelussa eri käyttäjäryhmille lokaaleja tärkeämpiä käyttäjäryhmiä ovat valokuvaajat ja amatöörikuvankäsittelijät. Tämä tarkoittanee myös sitä, että Photoshopin suunnittelijat ajattelevat näiden ryhmien välillä olevan kuvankäsittelyohjelmien käytön suhteen suurempia eroja kuin eri lokaalien välillä. Eri lokaalien välillä voi kuitenkin olla eroja, jotka olisi syytä ottaa huomioon myös ohjelmiston rakenteen tasolla. Länsimaisten ja intialaisten käyttäjien välisiä eroja tutkittaessa on havaittu näiden käyttökulttuurien välillä sellaisia eroja, joiden perusteella näille lokaaleille olisi syytä suunnitella toiminnallisesti ja rakenteellisesti erilaisia ohjelmistoja (Schäler 2002, 9).

Nord pitää sanattomia elementtejä tärkeinä, mutta ajattelee niiden olevan vain tuki sanalliselle tekstille (1991, 108). Ohjelmistokokonaisuudet sisältävät paljon sanattomia elementtejä, joilla on oma itsenäinen merkityksensä. Tällaisia elementtejä ovat esimerkiksi erilaiset kuvakkeet. Ne eivät ainoastaan tue ohjelmiston sisältämien tekstien merkityksiä. Tästä syystä Nordin kuvaamaa tapaa analysoida tekstien sanattomia elementtejä ei voi käyttää ohjelmistojen tarkasteluun. Nordin määritelmän mukaisten sanattomien elementtien soveltumattomuus lokalisoinnin tarkasteluun ei tarkoita, että sanattomat elementit olisivat lokalisoinnissa yleensä merkityksettömiä. Palaan tähän ongelmaan lyhyesti jäljempänä.

Nordin mukaan tekstin sanasto on vahvasti sidoksissa moniin muihin tekstinsisäisiin ja -ulkoisiin piirteisiin: käytettävään sanastoon vaikuttavat muiden muassa tekstin aihe, sisältö, lähettäjä ja vastaanottaja (1991, 112–116). Koska sanastoon vaikuttavat piirteet ovat merkittäviä koko ohjelmiston kannalta, on sanastoa syytä tarkastella koko ohjelmiston tasolla. Ohjelmistolokalisoinnissa sanaston tarkastelu on tärkeää esimerkiksi siksi, että samantyyppisissä ohjelmistoissa samantyyppisistä asioista saatetaan käyttää eri sanoja. Esimerkiksi internet-selaimessa käyttäjän muistiin merkitsemät sivut voivat selaimesta riippuen olla suosikkeja (Internet Explorer) tai kirjanmerkkejä (Firefox).

Nord käsittelee yhtenä tekstinsisäisenä piirteenä lauserakennetta (1991, 118). Lauserakenne ei ilmene koko ohjelmiston tasolla, sillä monet ohjelmistojen teksteistä erityisesti käyttöliittymässä eivät ole kokonaisia lauseita vaan yksittäisiä sanoja tai fraaseja. Lauserakenne on kuitenkin vahvasti sidoksissa ohjelmistokokonaisuuden tasolla merkittäviin piirteisiin, kuten vastaanottajaan. Ohjelmiston aiotut käyttäjät vaikuttavat varmasti merkittävästi ohjelmiston sisältämien tekstien lauserakenteeseen. Tästä esimerkkinä voidaan ajatella kolmea ohjelmistoa, joissa tarvitaan erilaisia lauserakenteita erilaisen käyttäjäkunnan takia: kuvankäsittelyohjelmaa, nuorille ja aikuisille suunnattua roolipeliä, joka sisältää paljon tekstiä, ja diabetesta lapsille tarkoitettua käsikonsolipeliä, joka palkitsee heitä omien verensokeriarvojen seuraamisesta. Erot lauserakenteessa ilmenevät selkeimmin pidemmissä teksteissä, kuten käytönaikaisissa ohjeissa, käyttövihjeissä sekä pelien maailmaa kuvaavissa ja tarinaa kuljettavissa teksteissä. Lauserakenteessa voi olla eroja myös eri lokalisoitujen versioiden välillä sen mukaan, minkälaisia kyseistä tekstityyppiä koskevia konventioita lokaalissa on.

Suprasegmentaaliset piirteet rakentavat tekstin äänteellisen muodon ja sävyn (Nord 1991, 120). Nordin mukaan suprasegmentaaliset piirteet eivät ole tärkeitä ainoastaan kaunokirjallisissa tekstissä vaan myös muissa tekstityypeissä (emt. 121). Työkaluohjelmistoissa, kuten Photoshopissa ja Paint.NET:issä, suprasegmentaalisilla piirteillä voidaan esimerkiksi korostaa varoituksia tai muita

erityisen tärkeitä asioita. Tällöin suprasegmentaaliset piirteet voivat ilmetä esimerkiksi huutomerkkien käyttönä, lihavoitina tai muuna vastaavana korostuksena sekä tekstin rytmittämisenä niin, että tärkeät kohdat korostuvat. Tekstin rytmittämällä voisi mahdollisesti olla erilaisissa ohjelmistojen sisältämissä ohjeteksteissä merkitystä myös tekstin muistettavuuden kannalta. Lisäksi työkaluohjelmistot voivat sisältää joitakin tekstityyppejä, joissa suprasegmentaaliset piirteet ovat merkittäviä samaan tapaan kuin kaunokirjallisissa teksteissä. Tällaisia tekstejä ovat esimerkiksi ohjelmistoissa esiintyvien apurien puhumat tekstit, kuten Microsoft Office -ohjelmistopakettien edesmenneen puhuvan paperiliittimen antamat ohjeet. Myös esimerkiksi tietokonepelit sisältävät paljon tekstejä, joita on perusteltua tarkastella kaunokirjallisina teksteinä. Suprasegmentaalisiin piirteisiin liittyy varmasti kulttuurisidonnaisia konventioita ja niiden voisi kuvitella joissain tapauksissa muuttuvan tai kappaan muuttamista ohjelmistojen eri lokalisoituihin versioihin.

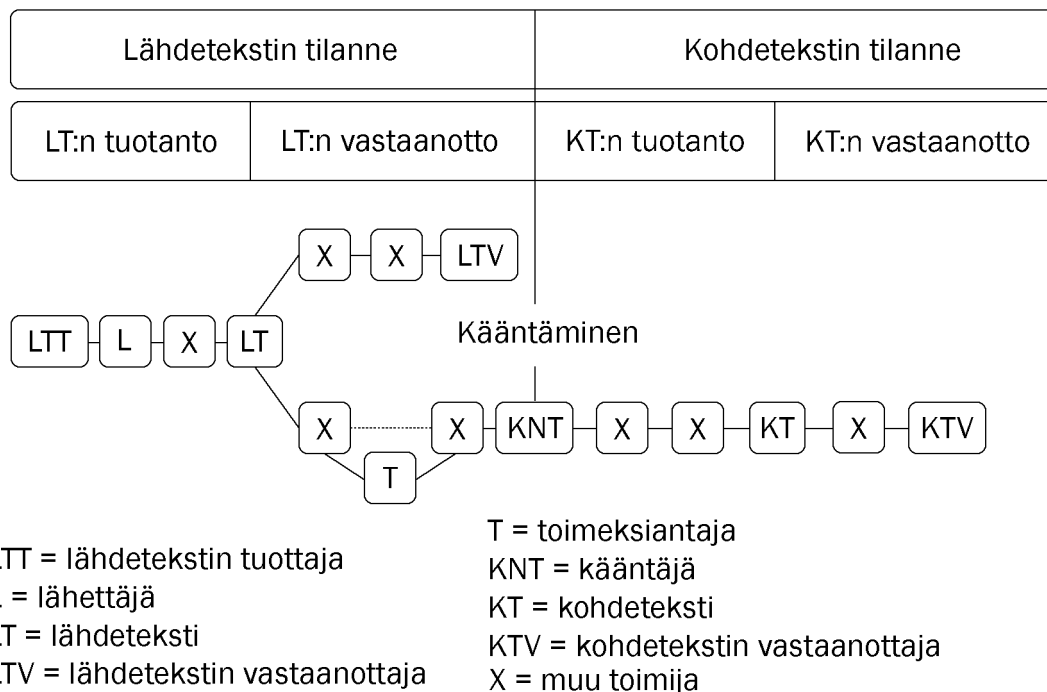
3.2.3. Piirrejäsentely lokalisoinnin tarkastelussa

Nordin mallin piirrejäsentely sisältää sekä lokalisoinnin tarkastelun kannalta kiinnostavia piirteitä että piirteitä, jotka eivät tunnu olevan lokalisoinnin kannalta merkittäviä. Kiinnostavia piirteitä, joiden voisi ajatella olevan lokalisoinnin tarkastelussa hyvin käyttökelpoisia, ovat lähettäjä, lähettäjän aikomus, vastaanottaja, väline, motiivi, funktio, aihe, oletukset, rakenne, sanasto, lauserakenne ja suprasegmentaaliset piirteet. Näistä piirteistä aiheesta ja rakenteesta on Nordin määrittelemänä myös runsaasti lokalisoinnin kannalta vähämerkityksisiä ulottuvuuksia, mutta kummastakin löytyy riittävästi pohjaa myös kiinnostaville pohdinnoille. Lokalisoinnin kannalta vähämerkityksisiä piirteitä puolestaan ovat paikka, aika, sisältö ja Nordin määritelmän mukaiset sanattomat elementit.

Vaikka piirrejäsentely sisältää useita piirteitä, joilla ei juuri vaikuta olevan käyttöä lokalisoinnin tarkastelussa, on piirrejäsentely sinänsä käypä tapa käsitellä ohjelmistojen ominaisuuksia. Juuri Nordin listaamien piirteiden käyttäminen lokalisointiin sovellettavassa jäsennyksessä ei kuitenkaan ole järkevää, sillä kaikki niistä eivät ole lokalisoinnin kannalta merkittäviä. Nordin jäsennykseen olisi

myös syytä ottaa mukaan sellaisia lokalisoinnin kannalta kiinnostavia piirteitä, joita siinä ei ole. Tällaisia piirteitä voisivat olla esimerkiksi linkit ja muut vuorovaikutteiset elementit, joita Nordin malli ymmärrettävästi ei käsittele, koska sen laatimisen aikaan vuorovaikutteiset tekstit eivät ole olleet yhtä merkittävä ilmiö kuin ne ovat nykyään. Lokalisoinnin näkökulmasta olisi myös tarpeen määrittellä joitakin Nordin käyttämiä piirteitä toisin kuin Nord ne määrittelee. Esimerkiksi sanattomat elementit ovat lokalisoinnin tarkastelussa hyvin käyttökelpoinen piirre, mikäli niitä ei sidota pelkästään sanallisen tekstin tueksi. Kuvakkeissa ja muualla ohjelmistossa esiintyvillä kuvilla ja väreillä on paljon erilaisia kulttuurisidonnaisia merkityksiä, jotka ovat lokalisoinnin tarkastelussa merkittäviä.

Nordin piirrelistä ei ole täsmälleen lokalisointiin sopiva, eikä kaikkien mahdollisten ohjelmistojen kannalta merkittävät piirteet kattava listaa ole edes tarkoituksenmukaista koota. Järkevintä lienis koota jonkinlainen ohjelmistojen ydinominaisuudet suurelta osin kattava mutta melko löyhä lista, jota voisi muokata tarpeen mukaan tarkasteltaville ohjelmistoille sopivaksi. Seuraavassa luvussa kä-



Kuva 3. Nordin käänösprosessi (Nord 1991, 7)

sittelen Nordin mallin sisältämää käänösprosessin mallia ja sen yhteensopivuutta lokalisointiprosessien kanssa.

3.3. Nordin käänösprosessi ja lokalisointiprosessi

Tarkasteltaessa Nordin mallin soveltuvuutta lokalisoinnin tutkimiseen on tärkeää ottaa huomioon erot lokalisointiprosessin ja Nordin hahmotteleman käänösprosessin välillä. Mikäli prosesseissa on kovin suuria eroja, saattavat jotkin lokalisointiprosessin elementit jäädä Nordin malliin pohjautuvan tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi Nordin mallissa voi olla lokalisointiprosessin kannalta tarpeettomia elementtejä. Kuvailen tässä luvussa ensin lyhyesti Nordin käänösprosessimallia ja keskityn sitten käsittelemään mallin toimijoiden rooleja ja henkilöluonnetta, sillä näiltä osin malli vaikuttaisi poikkeavan merkittävimmin lokalisointiprosesseista.

Kuva 3. esittää Nordin käänösprosessia tai Nordin omin sanoin ”kulttuurien välistä kommunikatioprosessia” (1991, 7). Prosessi etenee vasemmalta oikealle lähdetekstin tuotannosta ja vastaanotosta kääntämisen kautta kohdetekstin vastaanottoon. Siihen on otettu mukaan myös lähdetekstin vastaanotto, koska lähdetekstin analysoinnissa on tärkeää ottaa huomioon lähdetekstin aiottujen vastaanottajien ja kääntäjän vastaanoton väliset erot (emt. 7).

Kuten kaaviosta näkyy, Nordin malli perustuu vahvasti toimijoihin ja toimijarooleihin. Rooleista tärkeimmät, kuten lähdetekstin tuottaja, toimeksiantaja, kääntäjä ja kohdetekstin vastaanottaja, on eritelty kaaviossa. Muita prosessissa mahdollisesti esiintyviä rooleja on kuvattu X:llä. Tällaisissa rooleissa voivat Nordin mukaan esiintyä esimerkiksi taittaja tai tekstin tarkastava aiheasiantuntija. (emt. 6)

Toimeksiantaja (T) on asetettu sivuun muuten suoraan etenevältä linjalta, koska toimeksiantaja voi olla osa joko lähdetekstin tilannetta tai kohdetekstin tilannetta (Nord 1991, 8). Toimeksiantaja voi esimerkiksi olla artikkelin kirjoittanut tutkija, joka haluaa käänättää artikkelinsa jollekin toiselle

kielelle, eli sama henkilö kuin lähdetekstin tuottaja (LTT) tai sukututkimusta tekevä henkilö, joka haluaa käännättää jonkin vieraalla kielellä kirjoitetun sukunsa historiaa koskevan asiakirjan eli sama henkilö kuin kohdetekstin vastaanottaja (KTV).

Ensimmäinen asia, johon Nordin käänösprosessimallissa on syytä kiinnittää huomiota lokalisoinnin näkökulmasta, on mallin keskittyminen henkilörooleihin, vaikka Nord ei tuo mallin tätä piirrettä eksplisiittisesti esiin. Itse asiassa hän mainitsee prosessissa esiintyvien muiden roolien (X) kohdalla, että niissä voivat esiintyä sekä yksilöt että instituutiot, kuten lähdetekstin tilaava mainostoimisto. (1991, 6) Useimmiten Nord kuitenkin puhuu roolien yhteydessä yksilöistä tai käyttää esimerkkeinä yksittäisiä henkilöitä. Hyvä esimerkki tästä on se, miten Nord puhuu toimeksiantajasta:

Apart from being an individual (unless, of course, he is identical with the translator, the TT recipient, etc.) having his own personal characteristics, he is the factor that starts the process and determines its course (Nord 1991, 8).

Nordin mukaan toimeksiantaja on siis yksilö. Tähän viittaa myös persoonapronominin *he* käyttö. Nord tuo myös esille, ettei toimeksiantaja välttämättä ole yksittäinen henkilö vaan sama henkilö voi toimia muissakin prosessin rooleissa. Samassa yhteydessä tuntuisi loogiselta tuoda esiin myös mahdolliset tilanteet, joissa toimeksiantaja ei ole yksilö vaan jokin organisaatio. Näin hän ei kuitenkaan tee. Lisäksi Nord vielä tuo esiin toimeksiantajan yksilölliset piirteet, ilmeisesti koska pitää niitä toimeksiantajan kohdalla tärkeinä.

Vahvaa henkilökeskeisyyttä korostavat myös Nordin esimerkit toimeksiantajista. Hän mainitsee esimerkkeinä amerikkalaisen lääkärin, saksalaisen liikemiehen, brittikustantajan ja kielten opettajan (1991, 8). Neljästä esimerkistä kolme on selvästi yksittäisiä henkilöitä. Brittikustantaja voisi olla liikeyritys, sillä Nord puhuu siitä *publisherina*, muttei toisaalta käytä esimerkiksi ilmausta *publishing house* viitatakseen selvästi liikeyritykseen. Tämä sanavalinta ja Nordin henkilökeskeinen käsittelytapa luovat helposti kuvan pikemminkin yhteen rikkaaseen taiteenystävään henkilöityvästä kustannustoiminnasta kuin kustannusyhtiöstä

Nordin kuvaus toimeksiantajan roolista on hyvä esimerkki Nordin mallin henkilökeskeisyydestä myös siksi, että juuri toimeksiantajan rooli on sellainen, johon olisi helppo kuvitella jokin organisaatio. Toimeksiantaja voisi olla esimerkiksi ministeriö, kansainvälinen kansalaisjärjestö tai edellä mainittu kustannusyhtiö. Nordin henkilökeskeinen ajattelu toimii siinä mielessä, että käytännössä aina voidaan osoittaa tietty henkilö, joka pyytää kääntäjää kääntämään tekstin. Tilannetta monimutkaistaa se, että tämä henkilö ei välttämättä ole Nordin kuvauksen mukainen toimeksiantaja edes käännösprosessissa ja vielä epätodennäköisemmin lokalisointiprosessissa. Nordin mukaan juuri toimeksiantaja tarvitsee tekstin jotakin tarkoitusta varten (1991, 8). Lokalisoinnille tyypillisessä alihankintaketjussa kääntäjän ja alkuperäisen asiakasyrityksen välissä voi olla kolmekin erilaista yritystoimijaa, joista viimeiseltä eli käännöstoimistolta freelance-kääntäjä saa toimeksiannon (Meer 2002, 10). Tällaisessa tilanteessa lienee analysoitaessa ja käännettäessä tarkoituksenmukaisempaa ajatella alkuperäisen asiakasyrityksen tarpeita kuin käännöstoimistolta kääntäjään yhteyttä ottavan henkilön tarpeita.

Lokalisointiprosessissa yksittäisten henkilöiden ja heidän rooliensa merkitys tuntuu muutenkin olevan pienempi kuin Nordin käännösprosessissa. Pääsyytä tähän ovat työn suuri määrä ja laajat osaamisvaatimukset. Esimerkiksi OpenOffice toimisto-ohjelmisto sisältää noin 120 000 sanaa tekstiä (OpenOffice.org 2009). Tällaisen tekstimäärän tuottamiseen ja kääntämiseen nopealla aikataululla tarvitaan useita ihmisiä. Henkilöressurssien tarvetta lisää se, että lokalisoitava tuote pyritään saamaan markkinoille mahdollisimman nopeasti alkukielisen tuotteen jälkeen tai samanaikaisesti. Lokalisoinnin yhteydessä muokataan käännettävän tekstin lisäksi itse ohjelmistoa yleensä ainakin sen verran, että käännetyt tekstit mahtuvat käyttöliittymässä niille varatuille paikoille. Ohjelmiston muokkaaminen vaatii erilaisia taitoja kuin tekstin työstäminen, ja on vaikea löytää yksittäistä ihmistä, joka pienessäkin projektissa kykenisi tekemään molemmat riittävällä ammattitaidolla. Hyvä esimerkki tästä on Paint.NET, jonka suomenkielisestä lokalisoinnista vastaa käytännössä yksi ihminen. Siitä päätellen, että kyseinen henkilö on itse tehnyt suomen kielipaketille asennuspaketin ja

-ohjeet, hän tuntuisi olevan suhteellisen taitava ohjelmistojen muokkaamisessa. Ohjelman käyttöliittymässä ja käytön aikaisissa ohjeissa käytetty suomen kieli ja käännösratkaisut eivät sen sijaan vaikuta yhtä ammattimaisilta. Lokalisoinnissa on siis tavallaan kielellinen ja tekninen puoli, ja lisäksi kummastakin puolesta huolehtimaan tarvitaan suurempien ohjelmistojen yhteydessä useampi kuin yksi henkilö.

Yksittäisten henkilöiden sijaan lokalisoinnille tyypillisempää tuntuukin olevan keskittyä prosessien kuvaamisessa enemmän toimintaan itseensä tai organisaatioihin. Esimerkiksi O'Sullivan ja Hyland esittävät lokalisointiprosessin eri toimintavaiheina, joihin kuhunkin liittyy tiettyjä organisaatioita, henkilöitä ja työkaluja (2004, 7). Tämä johtunee juuri siitä, että lokalisoinnissa niillä prosessin tasoilla, joille Nord asettaa yksittäisiä henkilöitä, kuten toimeksiantajan tai kääntäjän, on yksittäisten henkilöiden sijaan liikeyrityksiä tai muita organisaatioita. Varsinaisen työn tekevät tietysti yksittäiset henkilöt, mutta koska näitä henkilöitä, kuten kääntäjiä, tarvitaan useampia kuin yksi, tarvitaan myös organisaatioita, jotka koordinoivat työn.

Pitkillä alihankintaketjuilla hallittavissa ja suurille työntekijäjoukoille hajautetuissa projekteissa saattaa vaikuttaa siltä, että kääntäjästä tulee näkymätön, ja hänen asiantuntemuksensa kadotetaan. Se kadotetaan kuitenkin vain, mikäli kääntäjää tarkastellaan ainoastaan henkilönä, joka kääntää. Yksittäinen kääntävä henkilö tai hänen asiantuntemuksensa ei ole lokalisointiprosessissa yhtä merkittävä kuin se on Nordin kuvaamassa käännösprosessissa. Lokalisointiprosessissa tärkeitä ovat kuitenkin sellaiset henkilöt, joilla on ammattimaiseen kääntämiseen tarvittava asiantuntemus. Lokalisoinnissa heidän asiantuntemustaan tarvitaan monilla tasoilla prosessia, ei ainoastaan kääntämisessä.

Nordin mallin tapa hahmottaa käännösprosessi pitkälti henkilötoimijoiden kautta ei vaikuta luontevalta tavalta tarkastella lokalisointia. Henkilötoimijat ovat lokalisoinnissa välttämättömiä, mutta he asettuvat lokalisoinnissa usein eri tasolle prosessia kuin kuin Nordin mallissa. Yksittäiset henkilö-

toimijat ovat osia organisaatioissa, ja nämä organisaatiot näyttäisivät asettuvan monien Nordin mallissa yksittäisinä henkilöinä käsiteltyjen toimijoiden paikalle. Nordin mallin henkilökeskeisyys voisi olla vahva argumentti sen puolesta, ettei malli sovellu sellaisenaan tai edes hieman muunneltuna lokalisoinnin tutkimiseen, sillä liiaksi yksittäisille henkilötoimijoille perustuvan mallin avulla on hankala hahmottaa hajautetumman prosessin kaikkia vuorovaikutussuhteita ja monimutkaisempaa tiedonkulkua. Seuraavassa luvussa käsittelen käännettävien tekstien ja lokalisoitavien ohjelmistojen toisistaan poikkeavia konteksteja sekä kontekstien välisten erojen vaikutusta siihen, voiko Nordin mallia käyttää lokalisoinnin tutkimiseen.

3.4. Käännettävien tekstien muoto lokalisoinnissa

Nordin mallin mukainen tekstianalyysi keskittyy tarkastelemaan tekstiä kääntäjän näkökulmasta. Analyysiä sovellettaessa on tärkeää ottaa huomioon mahdolliset erot kääntäjän kohtaaman tekstin ja lukijan kohtaaman tekstin välillä. Kääntääkseen hyvin kääntäjällä on oltava mahdollisimman tarkka käsitys siitä, minkälaisena lukija lukija kohtaa tekstin. Käsittelen tässä luvussa Nordin mallin mahdollisuuksia hahmottaa kääntäjän tekstin ja lukijan tekstin välisiä eroja sekä näiden erojen ilmenemistä lokalisoinnissa.

Kuten jo Nordin kääntämisen määritelmästä voi havaita, hänen mallissaan painottuu vahvasti kohdetekstin funktio. Tämän painotuksen perusteella voidaan kohdetekstin funktion poiketessa lähtötekstin funktiosta tehdä kohdetekstistä hyvinkin radikaalisti erilainen verrattuna lähtötekstiin. Mallin avulla on mahdollista tarkastella tilanteita, joissa teksti muuttuu huomattavan paljon, esimerkiksi tekstilajista toiseksi tai välineestä toiseen. Muistio voidaan kääntää lehdistötiedotteeksi tai romaani näytelmäksi. Teksti voi siis muuttua muotoaan ja funktiotaan merkittävästi käänösprosessin aikana. Muutos tehdään käännettäessä ja se on havaittavissa kääntämisen jälkeen.

Myös lokalisoinnissa samanlaisesta muutoksen ajatuksesta on hyötyä, mutta muutos asettuu eri kohtaan prosessia. Lokalisoinnissa sekä lähtökohta että lopputulos on ohjelmisto, eivätkä niiden muutokset koskaan ole samalla tavalla merkittäviä kuin Nordin mallin perusteella mahdollisissa tapauksissa, kuten käännettäessä romaani näytelmäksi. Sen sijaan lokalisoitavassa tekstissä on tarpeen ottaa huomioon tekstin piirteissä, kuten tarkoituksessa ja rakenteessa, prosessin sisällä tapahtuvat muutokset. Näiden muutosten takia kääntäjän näkemä teksti poikkeaa merkittävästi lukijan, eli ohjelmiston käyttäjän, näkemästä tekstistä. Muutosten luonne riippuu siitä, miten ohjelmisto ja sen sisältämiä tekstejä käsitellään lokalisointiprosessissa. Erilaiset prosessit tuottavat erilaisia tekstejä käännettäviksi. Yhteistä näille prosesseille on, ettei lokalisoitavaa tekstiä käännetä toisen tekstilajin tekstiksi vaan se käännetään toisen tekstilajin tekstinä. Kääntäjän käsittelemä teksti ei siis ole ohjelmisto eikä edes selkeästi mikään ohjelmiston sisältämä teksti vaan se on pelkästään lokalisointia varten luotu teksti.

Kääntäjän erilaisten tekstien hahmottamiseksi on ensin pyrittävä hahmottamaan, miten teksti näyttää lukijalle – tai ohjelmistojen tapauksessa käyttäjälle. Photoshopin käynnistyessä käyttäjän eteen avautuu ensin alkuruutu, joka on näkyvässä ohjelma käynnistymisen ajan. Alkuruudun jälkeen ohjelman ikkuna avautuu ja tilanteesta riippuen ohjelma saattaa avata käyttäjälle alkudialogeja esimerkiksi ensimmäisellä käynnistyskerralla ohjelman asetusten säätämiseksi tai muulloin esimerkiksi uusien päivitysten lataamiseksi. Tästä eteenpäin käyttäjä tekee ohjelmalla mitä milloinkin aikoo ja hänen lukemansa teksti rakentuu näiden tekojen mukaan. Näiden tekojen perusteella määrittyy, miten ohjelmisto ja sen tekstit näyttävät käyttäjälle. Käyttäjälle käytön kautta näyttävä ohjelmisto näyttää kääntäjälle hyvin eri tavalla. Ohjelmiston teknisestä toteutuksesta ja lokalisointiprosessista riippuen se voi näyttää kääntäjälle esimerkiksi taulukkona, johon kaikki ohjelmiston sisältämät tekstit on koottu aakkosjärjestyksessä, merkkaukielisenä tekstinä, jossa tekstit on erotettu toisistaan tageilla, tai ohjelmiston oman esitystavan mukaisina irrallisina näkyminä lokalisointiohjelmassa.

Aakkostetun taulukkomuodon olen kohdannut itse työskennellessäni kääntäjänä. Tässä muodossa kääntäjän käsittelemästä tekstistä on kadonnut käyttäjälle näkyvä konteksti täysin. Kääntäjä ei näe, mitä muita tekstejä kunkin tekstin pätkän ympärillä on. Hän ei myöskään näe, missä osassa ohjelmistoa ja millaisessa graafisessa ympäristössä teksti näkyy käyttäjälle. Lisäksi kääntäjän katseen ulottumattomiin jää tekstin sijoittuminen käyttäjän toiminnan muodostamaan jatkumoon: Mitä käyttäjä on tehnyt, ennen kuin näkee kyseisen tekstin? Mitä tapahtuu käyttäjän nähtyä tekstin? Hieman parempi tilanne on silloin, kun tekstien taulukointi on tehty hyvin ja ne on järjestetty esimerkiksi sen mukaan, mikä niiden funktio ohjelmistossa on: esimerkiksi virheilmoitukset omaan taulukkoonsa ja valikkotekstit omaan taulukkoonsa (Bass 2006, 81). Tällöinkin kääntäjän näkymä ohjelmiston tekstien kontekstiin on todella rajallinen.

Hyvin paljon järjestelmällisesti taulukoitujen tekstien kääntämistä muistuttavaan tilanteeseen kääntäjä päätyy kääntäessään ohjelmiston tekstejä, jotka on esitetty jollakin merkkaukielellä, kuten XML:llä. Kääntäjän kosketus käyttäjälle näkyvään kontekstiin on käytännössä olematon varsinkin, jos käännös tehdään sellaisissa käännösmuistiohjelmista, jotka eivät näytä merkkaukielen tageja (Dunne 2006b, 103). Merkkaukielisessä tekstissä tagit on mahdollista suunnitella niin, että ne kertovat kääntäjälle, minkälainen teksti on kyseessä. Näin ei kuitenkaan aina tehdä, vaan tagien sisältämä tieto voi olla täysin hyödytöntä (Dunne 2006b, 104). Vaikka tagit olisikin suunniteltu kääntäjälle hyödyllisiksi, näkee tämä yleensä niistä, vain millainen teksti on kyseessä, eli onko kyseinen teksti esimerkiksi valikkoteksti, valintaikkunateksti vai jokin muu. Kääntäjän pääteltäväksi jää, millaisessa ympäristössä käyttäjä näkee tekstin ja miten se asettuu käyttäjän toiminnan jatkumoon.

Hieman enemmän ohjelmiston tekstien kontekstia kääntäjä näkee kääntäessään lokalisointiohjelmistolla. Lokalisointiohjelmistot pystyvät esittämään kääntäjälle jonkin verran käyttäjän näkemää kontekstia. Niissä kääntäjä näkee käännettävän tekstin sekä irrallisena ja muokattavana versiona että eräänlaisena esikatseluna. Esikatselu näyttää kääntäjälle palan sitä kontekstia, kuten valikon tai va-

lintaikkunan, jossa käyttäjä näkee kyseisen tekstin. (Dunne 2006b, 102–103) Tässä muodossa kääntäjä näkee siis ainakin käännettävän tekstin välittömän ympäristön. Hän ei kuitenkaan näe, missä osassa ohjelmistoa kyseinen valikko tai valintaikkuna on. Eikä lokalisoitiohjelmakaan pysty avaamaan kääntäjälle käyttäjän toiminnan muodostamaa jatkumoa.

Esittämäni lokalisointiprosesseissa tuotetut käännettävien tekstien muodot kattanevat suuren osan ohjelmistolokalisoinnissa käännettävistä sovelluksen teksteistä, eli käyttöliittymäteksteistä, valikko-teksteistä ja muista vastaavista ohjelmistoon kiinteästi liittyvistä teksteistä. Kääntäjän käsittelemä teksti eroaa merkittävästi käyttäjän kohtaamasta tekstistä. Voisiko kääntäjän teksti sitten olla käyttäjän tekstin kaltainen? Teoriassa lienisi mahdollista rakentaa järjestelmä, jossa kääntäjä käyttäisi alkukielistä ohjelmistoa ja kääntäisi samalla sen sisältämiä tekstejä. Vaikka tällainen järjestelmä voisi olla teknisesti mahdollista toteuttaa, se ei olisi erityisen käytännöllinen. Yksittäinen käyttäjä tuskin koskaan näkee kaikkia yhden ohjelmiston tekstejä. Kääntäjälle pitäisi kehittää käyttöskenaario, jonka aikana hän näkisi kaikki ohjelmiston tekstit. Vähänkään suuremmissa ohjelmistoissa kääntäjiä ja siten myös käyttöskenaarioita olisi useita. Tällaisten käyttöskenaarioiden avulla kääntäminen olisi kuitenkin paljon hitaampaa kuin enemmän tai vähemmän irrallisten tekstien kääntäminen, sillä ohjelmiston käyttäminen veisi suuren osan kääntämiseen käytettävästä ajasta. Ohjelmiston käytön ja kääntämisen yhdistäminen saattaisi helpottaa kääntämistä jonkin verran ja mahdollisesti parantaa käännökseen laatua, koska kääntäjä saa paremman käsityksen kääntämiensä tekstien kontekstista. Mahdolliset saavutetut edut eivät kuitenkaan olisi järkevässä suhteessa prosessin vaatimaan lisäaikaan.

Kääntäjän tekstin on siis oltava erilainen kuin käyttäjän teksti, jotta ohjelmiston tekstit saataisiin käännettyä järkevässä ajassa. Nordin malli ei tunnu ottavan huomioon mahdollisuutta näin merkittävään eroon kääntäjän ja lukijan käsittelemien tekstien välillä eikä tältä osin sovellu lokalisoinnin

mallintamiseen. Toisaalta kääntäjän ja käyttäjän kohtaamat erilaiset tekstit luovat tilanteen, jonka hahmottamisessa Nordin mallinkin pohjalla oleva funktion käsite on erittäin hyödyllinen.

Tekstin funktio ja muoto ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Sekä kokonaisen ohjelmiston että sen sisältämien yksittäisten tekstien muoto ja esitystapa ovat vahvasti sidoksissa siihen, mikä niiden funktio on. Kuten olen edellä todennut, käyttäjän kohtaaman ohjelmiston ja kääntäjän kääntämän ohjelmiston muodot ovat hyvin erilaiset. Ne ovat eri tekstejä. Mahdollisesti tärkein syy tähän eroon ovat tekstien erilaiset funktiot. Vaikka kääntäjä kääntää samoja tekstejä, jotka esiintyvät ohjelmistossa, hänen käsittelemänsä tekstikokonaisuuden funktio ei ole sama kuin ohjelmiston funktio. Kääntäjän käsittelemän tekstin funktio on itseasiassa helpottaa kääntämistä. Siinä tekstit on tuotu kontekstiin, jossa kääntäjän on teknisesti helpompi käsitellä niitä.

Edellä käsittelemieni kääntäjän tekstien kontekstin puute ei kuitenkaan vaikuta tukevan ajatusta kääntämisen helpottamisesta. Tämä johtunee siitä, että kääntäjän teksti on tekstinä tavallaan samanlainen kuin ohjelmisto: sekin on pseudoteksti, enemmän työkalu kuin viesti. Kääntäjän tekstin tarkoitus vaikuttaa olevan kääntämisen *tekninen* helpottaminen. Sen avulla ohjelmiston tekstit on saatu muotoon, jossa ne ovat ylipäänsä käsiteltävissä ja jota kääntäjä voi mahdollisesti käsitellä hänelle tutussa ympäristössä, kuten tekstinkäsittely- tai käännösmuistiohjelmassa. Kääntämisen teknisen helpottumisen myötä kääntämisestä näyttää kuitenkin tulevan vaikeampaa kontekstin puutteen takia. Kääntäjän tekstin tulisi helpottaa kääntämistä myös merkitysten tasolla. Sen tulisi olla myös viesti eikä vain työkalu. Kääntämisen teknisen helpottamisen lisäksi sen tulisi kertoa kääntäjälle, millaisessa kontekstissa käyttäjä kohtaa tekstit.

Vaikka merkkauskieliä ja lokalisointiohjelmistoja käyttämällä voidaan lisätä teksteihin kontekstitietoa, niidenkään avulla kääntäjän teksti ei kuitenkaan voi viestiä kääntäjälle ohjelmiston koko käyttökontekstia olematta kyseinen ohjelmisto. Tästä syystä ohjelmistolokalisoinnissa korostuu väistämättä kääntäjän aiheasantuntemus eli se miten hyvin hän tuntee käännettävän ohjelmiston tai sen

tyyppiset ohjelmistot yleensä. Käännettävän tekstin kontekstin puutetta lokalisointiprosessissa voidaan tasapainottaa valitsemalla kääntäjiä, joilla on sopivaa aiheasiantuntemusta, antamalla ohjelmiston aiempi versio tai prototyyppi kääntäjien käyttöön tai kouluttamalla kääntäjiä käyttämään kyseistä ohjelmistoa.

Kokenut, asiantunteva ja tehtävään koulutettu kääntäjäkään ei voi kääntäjän asemastaan käsin korjata kääntäjän tekstin funktion ydinongelmaa. Ydinongelma on, ettei kukaan tunnu miettineen kääntäjän tekstin funktiota kovin tarkkaan. Se ei tunnu muodostuneen lokalisointiprosessin kokonaisvaltaisen sujuvuuden tai laatuksymysten pohjalta vaan prosessuaalisen välttämättömyyden kautta: kääntäjän on pystyttävä käsittelemään ohjelmiston sisältämiä tekstejä jotenkin. Luomalla edellä esittämieni kaltaisia kääntäjän tekstejä tämä käsittely on tehty mahdolliseksi.

Esittämäni kääntäjän tekstin ja käyttäjän tekstin väliset erot pätevät ensisijaisesti niihin teksteihin, jotka ovat kiinteimmin osa ohjelmistoa. Näitä tekstejä ovat esimerkiksi erilaiset käyttöliittymä- ja valikkotekstit. Näitä tekstejä vähemmän erot vaikuttavat myös esimerkiksi elektronisissa ja painetuissa ohjeteksteissä. Erojen merkitys on sitä suurempi, mitä enemmän kääntäjän ja lukijan kohtaamat tekstit eroavat toisistaan kussakin tekstilajissa.

Esitin tässä luvussa yhden merkittävän ristiriidan Nordin käänösprosessimallin ja lokalisointimenetelmien välillä: Nordin mallissa ei ole huomioitu tekstin mahdollista radikaalia muutosta käänösprosessin sisällä. Tästä seuraa, että mallin avulla on vaikea hahmottaa merkittäviä kääntäjän ja käyttäjän kohtaamien tekstien välisiä eroja, jotka ovat lokalisoinnissa mahdollisia ja jopa todennäköisiä. Tällä perusteella malli ei sovi lokalisoinnin tarkasteluun. Lisäksi peruste tuntuisi olevan erityisen merkittävä, koska se liittyy Nordin mallin perusrakenteeseen. Seuraavassa luvussa käsitelen toista samaan tapaan mallin perusrakenteeseen liittyvää ominaisuutta, joka vaikuttaa mallin käyttämiseen lokalisoinnin tarkastelussa. Kyseinen ominaisuus on käänösprosessin ajallinen sijoittuminen suhteessa lähtötekstin tuottamiseen.

3.5. Kääntäminen ja lokalisointi suhteessa lähtötekstin tuottamiseen

Yksi lokalisoinnissa usein ilmenevä piirre on lokalisointiprosessin kokonainen tai osittainen yhtäaikaisuus ohjelmiston tuottamisen kanssa. Lokalisointia tarkasteltaessa tämän seikan ottaminen huomioon pitäisi olla mahdollista. Tässä luvussa käsittelen ensin kääntämisen ajoittumista suhteessa lähtötekstin kirjoittamiseen Nordin mallissa. Toiseksi käsittelen kahta lokalisoinnissa mahdollista periaatetta, yhtäaikaista julkaisua ja ketteriä menetelmiä, jotka vaikuttavat lokalisointiprosessin sijoittumiseen suhteessa ohjelmistotuotantoprosessiin.

Nordin prosessikaavion (kuva 3. sivulla 40) mukaan käännöksen kirjoittaminen näyttää tapahtuvan lähtötekstin vastaanoton jälkeen (1991, 7). Lähtöteksti on kirjoitettu vastaanotettavaksi ennen kuin kääntäminen alkaa eli käännettävänä on valmis teksti. Lähtötekstin kirjoittamisen ja kääntämisen on siis täytynyt tapahtua ajallisesti peräkkäin: teksti on ensin kirjoitettu ja sitten käännetty. Tärkeintä tässä on ajatus siitä, että prosessissa kulkee kokonainen valmis teksti, joka ensin kirjoitetaan ja sitten käännetään. Ajatusta tukevat myös Nordin esimerkit. Niissä hän käsittelee useimmiten tekstejä, jotka tuntuisi olevan julkaistu tai ainakin kirjoitettu kokonaan ennen kääntämistä, kuten novelleja (Nord 1991, 116, 126, 127), romaaneja (emt. 75, 117, 174, 201) ja matkailuesitteitä (emt. 145, 219).

Nordin kuvaama tilanne, jossa koko teksti ensin kirjoitetaan valmiiksi ja sitten käännetään, muistuttaa lokalisoinnin historian alkuvaihetta. Silloin suuret amerikkalaiset ohjelmistoyritykset alkoivat internetin myötä avata uusia markkinoita Yhdysvaltain ja muiden englanninkielisten alueiden ulkopuolelta, ja valmiita ohjelmistoja alettiin lokalisoida uusille markkinoille (Esselink 2000, 5). Lokalisoinnin myöhempi muuttuminen suunnitelmallisemmaksi osaksi ohjelmistotuotantoa on kuitenkin muuttanut tilannetta. Nykyään varsinkin suurimmat ohjelmistoyhtiöt tähtäävät tuotteidensa lokalisoitujen versioiden yhtäaikaiseen julkaisuun, sillä ohjelmistoyritys hyötyy huomattavasti tuotteen saamisesta nopeasti mahdollisimman laajoille markkinoille (Gray 2003). Yhtäaikaiseen julkaisuun pyrkivissä ohjelmistotuotantoprojekteissa lokalisointi on aloitettava alkukielisen tuotannon aikana,

jotta lokalisoidut versiot saadaan julkaistua samaan aikaan alkukielisen tuotteen kanssa tai mahdollisimman pian alkukielisen tuotteen jälkeen.

Dunnen mukaan yhtäaikaiseen julkaisuun pyrkivissä projekteissakin tuote lokalisoidaan tuotantoprosessin loppupäässä ja koko prosessiin verrattuna hyvin lyhyessä ajassa. Ajan puute voi aiheuttaa lokalisointiin liittyvien ongelmien kärjistymistä, koska mahdollisten virheiden korjaamiseen ei riitä aikaa. Dunne ehdottaakin tällä perusteella, että lokalisointi, tai tarkemmin lokalisoinnin laadun varmistaminen, aloitettaisiin jo ohjelmistotuotantoprojektin alussa. (2006b, 113–114.) Kun lokalisointi aloitetaan tuotantoprosessin aikana, ei lokalisoitavana ole valmis ohjelmisto vaan tuotantoprosessin vaiheesta riippuen enemmän tai vähemmän keskeneräinen ohjelmisto, joka voi vielä lokalisoinnin aikana muuttua.

Lokalisoinnin pyörittämistä aivan alusta lähtien ohjelmistotuotannon rinnalla tukevat julkaisu nopeuden ja laadunvarmistamisen lisäksi eräät ohjelmistotuotannossa viime vuosien aikana esiin nousevat uudet menetelmät. Näitä menetelmiä kutsutaan ketteriksi menetelmiksi. Ketterien menetelmien järjestelmällinen kehittäminen ja niiden kutsuminen juuri ketteriksi sai alkunsa 2000-luvun alussa, kun ryhmä ohjelmistokehittäjiä allekirjoitti Ketterän manifestin (Abrahamsson ym. 2002, 11). Manifestiin on tiivistetty ketterän ohjelmistotuotannon perusajatukset:

We are uncovering better ways of developing software by doing it and helping others do it. Through this work we have come to value:

Individuals and interactions over processes and tools

Working software over comprehensive documentation

Customer collaboration over contract negotiation

Responding to change over following a plan

That is, while there is value in the items on the right, we value the items on the left more. (Beck ym. 2001.)

Manifestissa esitettyjen teesien ja ketterien menetelmien taustalla on ajatus ohjelmistotuotannon sopeuttamisesta entistä monimutkaisempaan ja muuttuvaisempaan liiketoimintaympäristöön (Hass 2007, 2–3), jossa projektin vaatimukset, laajuus ja käytettävä teknologia muuttuvat usein projektista itsestään riippumattomista syistä (Highsmith & Cockburn 2001, 120). Monilla ketterien menetelmien osilla on pitkä historia, ja joitakin niistä on käytetty jo 1950-luvulla (Larman & Basili 2003). Ketteryyden merkittävin uusi ajatus ja sen ydin on ihmisten näkeminen tärkeimpinä projektin onnistumiseen vaikuttavina tekijöinä sekä tehokkuuden ja sopeutumiskyvyn korostaminen (Highsmith & Cockburn 2001, 122).

Ketterien menetelmien perusteisiin kätkeytyy niitä yhdistävä ja lokalisoinnin tarkasteluun vaikuttava tekijä, iteratiivisuus. Iteratiivisuus sisältyy Ketterän manifestin toiseen periaatteeseen, ”working software over comprehensive documentation”. Ainakaan ohjelmistotuotantoa ja ketteriä menetelmiä tuntemattomalle ei hyvin lyhyesti ilmaistusta periaatteesta käy ilmi, että sillä tarkoitetaan toimivien ja testattujen ohjelmistoversioiden toimittamista jatkuvasti projektin aikana (Abrahamsson ym. 11). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ketterä projekti on jaettu lyhyisiin iteraatioihin (Hass 2007, 3), joiden pituus vaihtelee projektista ja menetelmästä riippuen muutamasta tunnista muutamaankuukauteen (Abrahamsson ym. 2002, 55, 90). Jokaisen iteraation on tarkoitus tuottaa toimiva ja testattu ohjelmisto. Tämä onnistuu esimerkiksi niin, että ensimmäisessä iteraatiossa tuotetaan ohjelmiston perustoiminnot ja tärkeimmät ominaisuudet. Myöhemmissä iteraatiossa tuotetaan uusia versioita samasta ohjelmistosta siten, että jokaisessa iteraatiossa lisätään ohjelmistoon uusia toimivia ominaisuuksia. Kun ketterään projektiin otetaan mukaan lokalisointi, täytyy sen toimia samalla iteratiivisella periaatteella, jotta projekti pysyisi ketteränä. Tällöin lokalisoinnin kohteena ei olekaan kokonainen valmis ohjelmisto vaan yhdestä tai useammasta ominaisuudesta koostuvat, toimivat ohjelmistopalaset, joita lokalisoidaan sitä mukaa, kun niitä valmistuu.

Ohjelmistolokalisoinnin muuttuvassa ympäristössä Nordin malli ei vaikuta riittävän joustavalta käsittelemään projekteissa väistämättä tapahtuvia muutoksia. Mallissa on kuitenkin toinen taso, joka on joustavampi ja noudattelee samantyyppistä iteratiivista periaatetta kuin ketterät menetelmät. Nord esittää käänösprosessin lineaarisena (kuva 3. sivulla 40), mutta kääntäjän toiminnan rekursiivisena. Käännettävän tekstin analysointi ja kääntäminen muodostavat kehän, jonka eri vaiheiden välille muodostuu toisia pienempiä kehiä. Pienempiä kehiä voi muodostua sekä eri analyysivaiheiden välille että analyysin ja synteessin välille. Jokainen pienemmän kehän kierto tuottaa uutta tietoa seuraavia kiertoja ja koko prosessia varten. Uusi tieto voi joko vahvistaa tai muuttaa kääntäjän käsitystä tekstistä. (1991, 35.)

Nordin kuvaama kääntäjä muovaa toimintaansa muuttuvan tilanteen mukaan, mikä soveltuu myös ketterässä lokalisointiprosessissa toimimiseen. Nord kuitenkin käsittelee muovautuvaa toimintaa vain kääntäjän oman toiminnan sisällä eikä laajenna sitä koskemaan muita käänösprosessiin osallistuvia tahoja. Vain yksittäisen henkilön toimintaa käsittelevä malli ei suoraan sovellu lokalisoinnin hahmottamiseen, sillä lokalisoinnissa on lähes väistämättä mukana useampia toimijoita.

Ohjelmistojen kieliversioiden yhtäaikainen julkaiseminen ja ohjelmistotuotannon ketterät menetelmät ovat kummatkin ilmiöitä, jotka on syytä ottaa huomioon ohjelmistolokalisointia tarkasteltaessa, koska ne ovat melko yleisiä ohjelmistotuotannon periaatteita. Sekä yhtäaikainen julkaisu että ketterät menetelmät luovat tilanteita, joissa lokalisoitava ohjelmisto ei ole valmis kokonaisuus. Koska Nordin malliin vaikuttaa sisältyvän oletus, että kääntäjä käsittelee valmista tekstiä, se ei sovellu lokalisoinnin tarkasteluun.

4. Päätelmät

Tässä luvussa kokoan yhteen Nordin mallia koskevia pohdintojani ja esitän niiden perusteella tunustelevia vastauksia niihin kysymyksiin, joihin lähdin tällä tutkielmalla vastaamaan.. Lisäksi tarkastelen lyhyesti tietä, jota pitkin olen tähän pisteeseen päätenyt. Aivan lopuksi kartoitan vielä joitakin mahdollisia tulevaisuuden suuntia. Aloitan käsittelen Nordin mallin heikkouksia ja vahvuuksia lokalisoinnin tarkastelussa.

Nordin mallissa on lokalisoinnin tarkastelun kannalta joitakin selviä heikkouksia. Vakavin näistä heikkouksista on mallin mukaisen käännösprosessin vaikeus hahmottaa tilanteita, joissa kääntäjän teksti ja lukijan teksti ovat merkittävästi erilaisia sekä muodoltaan että funktioltaan. Lokalisoinnissa tämäntyyppiset erot ovat niin yleisiä ja merkittäviä, että niiden ottaminen huomioon lokalisointia tarkasteltaessa on välttämätöntä. Muita mallin heikkouksia on mahdollista ainakin jossain määrin korjata. Prosessimallin henkilökeskeisyyttä on mahdollista kompensoida asettamalla Nordin käännösprosessissa yksittäisten henkilöiden tilalle toimijoiksi organisaatioita ja pyrkimällä ottamaan huomioon tästä seuraavat muutokset mallin toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Nordin käännösprosessin tarjoamat puutteelliset mahdollisuudet asettaa käännösprosessi ajallisesti lähtötekstin tuottamisen rinnalle voisi olla mahdollista korjata hyödyntämällä tältä osin mallin henkilökeskeisempää tasoa. Nordin hahmottelema kääntäjä voi toimia joustavasti suhteessa käännettävässä tekstissä tapahtuviin muutoksiin. Tämän joustavuuden siirtäminen koko prosessin tasolle eri toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen mahdollistaisi ohjelmistotuotannon kanssa osittain yhtä aikaa toteutettavien ketterien lokalisointiprosessien tarkastelun.

Monet Nordin mallin heikkoudet liittyvät todennäköisesti mallin ikään. Mallia kehitettäessä ei ole voitu ottaa huomioon sellaisia tekstejä tai toimintatapoja, joita ei tuolloin joko ollut olemassa tai ne olivat harvinaisia. Tämä mallin ominaisuus ei liity ainoastaan lokalisointiin vaan on merkittävä

myös monien muiden nykyaikaisten käännostilanteiden kohdalla. Mallin ikääntyminen näkyy ensisijaisesti käänno prosessin henkilökeskeisyydessä ja kääntäjän ja lukijan tekstien samankaltaisuudessa. Valtavat hajautetut käänno projektit, joissa yksittäisen kääntäjän merkitys vähenee, eivät rajoitu ainoastaan lokalisoinnin piiriin vaan niitä esiintyy esimerkiksi suurten kansainvälisten organisaatioiden, kuten EU:n, käänno toiminnassa. Samoin eroja kääntäjän ja lukijan kohtaamisissa teksteissä ilmenee muuallakin kuin lokalisoinnissa. Ne ovat mahdollisia monissa multimodaalisissa ja multimediaalisissa teksteissä, ja ilmenevät esimerkiksi ilman kuvaa tehtävissä audiovisuaalisissa käänno ksissä. Suurin osa lokalisoinnin tarkasteluun liittyvistä Nordin mallin heikkouksista vaikuttaa koskevan laajemmin mallin rakennetta. Tällä perusteella väitän, että Nordin malli ei näiden heikkouksiensa takia sovellu sellaisenaan lokalisoinnin tarkasteluun. Nordin mallin soveltumattomuus sellaisenaan lokalisoinnin tarkasteluun viittaa mielestäni myös siihen, että kaikki käänno stieteelliset ajatusrakennelmat tuskin ovat sellaisenaan sovellettavissa lokalisoinnin tarkasteluun.

Rakenteellisista heikkouksistaan huolimatta Nordin mallissa on kuitenkin lukuisia yksittäisiä elementtejä, joiden avulla lokalisointia on mielekästä tarkastella. Näistä mallin vahvuuksista keskeisimpiä ovat tekstin ja funktion käsitteet. Tekstin käsite tarjoaa kiinnostavia mahdollisuuksia avata ohjelmistojen tekstuaalista luonnetta. Vaikka ohjelmisto ei olekaan Nordin määritelmän mukainen teksti, on Nordin mallin avulla mahdollista ainakin joillain tasoilla tarkastella ohjelmistoa tekstinä. Tämä vihjaa sen suuntaan, että myös muita vahvasti tekstin käsitteelle perustuvia käänno stieteellisiä ajatusmalleja olisi mahdollista soveltaa lokalisoinnin tarkasteluun, vaikkeivät niiden tekstin määritelmät kattaisikaan ohjelmistoja.

Funktion käsitteen vahvuus lokalisoinnin tarkastelussa liittyy osittain ohjelmistojen tekstuaalisen luonteen hahmottamiseen juuri perinteisten tekstien ja ohjelmistojen tai pseudotekstien funktioiden välisten erojen kautta. Tekstin funktioon perustuva kääntämiskäsitys on myös lokalisoinnin tarkasteluun hyvin soveltuvan. Lisäksi piirrejäsenyyksen yhteydessä funktion avulla voidaan tarkastella

ohjelmiston toissijaisia funktioita, kuten positiivisia mielikuvia luovaa kommunikatiivista funktiota. Piirrejäsenitys itsessään on myös yksi Nordin mallin vahvuuksista lokalisoinnin tarkastelussa. Vaikka Nordin esittämä lista piirteitä ei ole sinällään soveltuva ohjelmistojen tarkasteluun, tarjoaa piirrejäsenitys käyvän tavan hahmottaa ohjelmistokokonaisuuksia, ja jo Nordin listaamissa piirteissä on lukuisia sellaisia, joiden pohjalta voidaan sanoa kiinnostavia asioita lokalisoinnista. Tällaisia piirteitä on mielestäni ainakin kaksi. Ensimmäinen on tekstin rakenne, jota ohjelmiston rakenteen tarkasteluun soveltamalla voidaan kyseenalaistetaan lokalisoinnin taipumus olla puuttumatta kovin radikaalisti ohjelmiston rakenteisiin. Ja kysyä, miten syvälle ohjelmistoon lokalisoinnin pitäisi ulottua. Toinen vahva piirre on motiivi, jonka avulla voidaan hahmottaa kiinnostavia eroja kaupallisen ja ei-kaupallisen lokalisoinnin välillä.

Uskaltaisin väittää, että Nordin mallin vahvuuksien kautta on mahdollista lähteä rakentamaan lokalisoinnin tutkimukseen sellaista syvempää ja toiminnan kielelliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset vaikutukset vahvemmin huomioon ottavaa otetta, Croninin peräänkuuluttaa asiatekstikäntämisen tutkimukseen (Cronin 2003, 2). Esimerkiksi erilaisten kaupallisen ja ei-kaupallisen lokalisoinnin välisten erojen tarkastelu Nordin mallin vahvuuksien avulla voisi kertoa mielenkiintoisia asioita kummankin toiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Nordin mallin vahvuudet viittaavat mielestäni myös siihen, että muistakin käänntieteellisistä ajatusrakennelmista on varmasti löydettävissä lokalisoinnin tutkimuksen kannalta kiinnostavia elementtejä. Sen sijaan, että lokalisoinnin tarkasteluun käyttäisi jotakin valmista käänntieteellistä mallia, vaikuttaisi kiinnostavammalta ja tarkoituksenmukaisemmalta käyttää muutamien käänntieteellisistä malleista poimittujen käsitteiden tai muiden elementtien muodostamaa löyhää teoreettista kokonaisuutta.

Tämän tutkielman kirjoittaminen ei ollut helppo prosessi. Lokalisoinnin tutkimus on ala, joka vaikuttaisi olevan vasta hahmottumassa. Mitään selkeää, vahvaa tutkimusperinnettä ei vielä ole. Opinäytetyön tekeminen tällaisessa vasta rakentuvassa kontekstissa on lähes väistämättä hieman hapa-

roivaa. Nyt prosessin lopussa tuntuu, että olen lähestynyt hajanaista tutkimusalaa liiaksi oman ajatteluni kautta sen sijaan, että olisin etsinyt tiedonlähteitä laajemmalla. Olen kuitenkin pystynyt vastaamaan asettamiini kysymyksiin tavalla, johon olen ainakin jonkinasteisesti tyytyväinen. En osaa sanoa onko tekemäni työ tieteellisesti erityisen merkittävää, mutta omaa ymmärrystäni se on kasvattanut merkittävästi. Tehdyn työn perusteella olen myös kyennyt hahmottamaan, mihin suuntiin voisin edetä seuraavaksi.

Tässä tutkielmassa esittämieni ajatusten perusteella on nähtävissä ainakin kaksi laajempaa mielenkiintoista jatkotutkimussuuntaa: käännettieteellisten ajatusmallien soveltaminen lokalisoinnin tutkimukseen sekä lokalisoinnin kulttuurisen ja yhteiskunnallisen merkityksen tutkiminen käännettieteellisten teorioiden avulla. Koska Nordin mallissa on lokalisoinnin tarkasteluun soveltuvia elementtejä, niitä löytyy varmasti paljon myös muista käännettieteellisistä ajatusmalleista, joita ei vielä ole koitettu soveltaa lokalisoinnin tarkasteluun. Tällaisia malleja olisi syytä soveltaa lokalisoinnin tarkasteluun lokalisoinnin tutkimuksen rikastamiseksi. Tällaiset sovellukset voivat mahdollisesti osaltaan olla avain toiseen merkittävään ja itseäni erityisesti kiinnostavaan tutkimussuuntaan, lokalisoinnin kulttuuristen ja yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimiseen. Kiinnostavia tällä saralla ovat muiden muassa kaupalliseen ja ei-kaupalliseen lokalisointiin liittyvät kysymykset. Miksi kaupallista lokalisointia tehdään? Mitkä ovat kaupallisesti lokalisoitujen tuotteiden vaikutukset niitä vastaanottaviin kulttuureihin? Mitä ovat puolestaan ei-kaupallisen lokalisoinnin motiivit ja vaikutukset?

Kumpikin edellä mainitsemani jatkotutkimussuunta liittyy vahvasti lokalisoinnin tutkimuksen kehittämiseen. Käännettieteellisen tutkimuksen kannalta on ongelma, että lokalisointia tarkasteltaessa käännettiede jätetään usein huomiotta. Tämä näkyy esimerkiksi tässä tutkielmassa esittämissäni lokalisointialan näkökulmasta tehdyissä kääntämisen määritelmässä. Niissä ei viitata käännettieteen. Tilanne on ongelma myös lokalisoinnin kannalta. Jotta lokalisoinnin tutkimus pystyisi kehittymään, siinä täytyy ottaa huomioon muut lokalisointiin liittyvät ja sitä sivuavat tutkimusalat, kuten

käännöstieteellinen tutkimus. Voi olla, että lokalisointialalla vallitseva pinnallinen käsitys kääntämisestä johtuu nimenomaan siitä, että lokalisoinnin tutkimuksen kehittyminen tieteenalaksi on vasta aluillaan. Selvät mahdollisuudet kehitykselle on kuitenkin olemassa. Lokalisoinnille on oma tieteellinen aikakausjulkaisu *Localisation Focus – International Journal of Localisation*, joka on viime vuosina kehittynyt irlantilaisien lokalisointialan toimijoiden uutis- ja mainoslehdestä vertaisarvioituksi tieteelliseksi julkaisuksi (Schäler 2007), ja otettu mukaan useisiin tieteellisiin aikakausjulkaisuja listaaviin hakemistoihin (Schäler 2006).

Oman julkaisutoiminnan lisäksi lokalisoinnin tutkimuksen kehittymistä omaksi monitieteiseksi tutkimusalakseen tukee sille sopiva paikka useiden eri tutkimusalojen yhdistäjänä. Käännöstieteen lähtökohdista tehtävällä tutkimuksella voidaan varmasti vastata moniin lokalisointiin liittyviin kysymyksiin. Kuitenkin sekä lokalisointia laajemmin että ohjelmistolokalisointia lienee tarpeen lähestyä myös muista näkökulmista. Käännöstieteen piiriin ei kuulu tuotteiden fyysinen lokalisointi, kuten autojen valmistaminen vasemman- ja oikeanpuoleiseen liikenteeseen tai ohjelmistolokalisoinnin puolella käyttöliittymän muokkaaminen eri lokaaleissa esiintyvien erilaisten ajattelutapojen mukaisesti. Tämänäkötyyppisten lokalisoinnin piirteiden tarkastelussa voisi ohjelmistolokalisoinnin osalta olla apua esimerkiksi käytettävyyden ja ihmisen ja tietokoneen välisen vuorovaikutuksen tutkimuksesta. Lokalisoinnin tutkimus tuntuu asettuvan juuri sopivaan välitilaan yhdistämään humanistista käännöstiedettä ja muita ohjelmistoihin liittyviä teknisempiä tutkimusaloja. Tällaisella tieteellisellä toiminnalla voisi olla hyvinkin valoisa ja mielenkiintoinen tulevaisuus.

Lähteet

Abrahamsson, Pekka; Salo, Outi; Ronkainen, Jussi; Warsta, Juhani 2002. Agile software development methods – Review and analysis, VTT Publications 478. Espoo: Otamedia.

Adobe. 2002. Adobe Photoshop 7.0.

Bass, Scott 2006. *Quality in the real world*. Teoksessa Dunne, Keiran J. (toim.) 2006. Perspectives on Localization. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 69–94.

Beck, Kent ym. 2001. Manifesto for Agile Software Development. <http://agilemanifesto.org/> (9.10.2009)

Brewster, Rick 2009. Paint.NET About. <http://www.paint.net> (10.8.2009)

Cronin, Michael 2003. Translation and Globalization. London and New York: Routledge.

DePalma, Donald A. 2002. Business Without Borders: A Strategic Guide to Global Marketing. Massachusetts: Global Vista Press.

du Gay, Paul; Hall, Stuart; Janes, Linda; Mackay, Hugh; Negus, Keith 1997. Doing cultural studies : the story of the Sony Walkman. London: Sage.

Dunne, Keiran J. 2006a. *A Copernican revolution*. Teoksessa Dunne, Keiran J. (toim.) 2006. Perspectives on Localization. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1–11.

Dunne, Keiran J. 2006b. *Putting the cart behind the horse – Rethinking localization quality management*. Teoksessa Dunne, Keiran J. (toim.) 2006. Perspectives on Localization. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 95–117.

- Dyson, George 2005. *Turing's Cathedral*. The Third Culture. Edge Foundation.
http://www.edge.org/3rd_culture/dyson05/dyson05_index.html (10.5.2010)
- Esselink, Bert 2000. *A Practical Guide to Localization*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Esselink Bert 2003. *The Evolution of Localization*. Teoksessa Multilingual Computing & Technology Guide to Localization. No 57 Supplement. Sandpoint, Idaho: Multilingual Computing. 4–7.
- Folaron, Debbie 2006. *A discipline coming of age in the digital age*. Teoksessa Dunne, Keiran J. (toim.) 2006. *Perspectives on Localization*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 195–219.
- Google 2009. Google Chrome 3.0.
- Gray, Tony 2003. *Making Sim Ship Work*. Globalization Insider 2003 Issue 1.3.
- Hass, Kathleen B. 2007. *The Blending of Traditional and Agile Project Management*. PM World Today, vol IX issue V. <http://www.pmworloday.net/tips/2007/may.htm> (9.5.2010)
- Highsmith, Jim; Cockburn, Alistair 2001. *Agile Software Development: The Business of Innovation*. IEEE Computer, vol 34 no 9, 120–122.
- Hoft, Nancy L. 1995. *International Technical Communication: How to export information about high technology*. New York: John Wiley & Sons.
- Kähkönen, Mika 2009. Civ IV:n suomennos. <http://kahkonen.arkku.net/civ4.php>. (10.8.2009)
- Larman, Craig; Basili, Victor R. 2003. *Iterative and Incremental Development: A Brief History*. IEEE Computer, vol 36 no 6, 47–56.

LISA 2007. Frequently Asked Questions about LISA and the Localization Industry.

<http://www.lisa.org/info/faqs.html> (9.10.2007).

Lommel, Arle 2007. *The Globalization Industry Primer*. Romainmôtier: LISA.

McKay, Corinne 2005. *How to Be an Educated Translation Consumer*. Multilingual Computing & Technology Guide to Translation. No 75 Supplement. Sandpoint, Idaho: Multilingual Computing. 3–6.

Meer, Jaap van der 2002. *Impact of translation web services*. Localisation Focus – The International Journal of Localisation, vol 2 issue 3, 9–11.

Munday, Jeremy 2001. *Introducing Translation Studies: Theories and applications*. New York: Routledge.

Müller, Eva 2005. *Step-by-step Localization*. Multilingual Computing & Technology Guide to Localization. Sandpoint, Idaho: Multilingual Computing. 16–18.

Nord, Christiane 1997. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester, UK: St. Jerome Publishing.

Nord, Christiane 1991. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.

O'Sullivan, Pat; Hyland, Maria 2004. *Engineering Global Software – A System Test Standards Perspective* Localisation Focus – The International Journal of Localisation, vol. 3, issue 3, 6–8.

OpenOffice.org 2009. *Localizing OpenOffice – Localization Tips*. http://110n.openoffice.org/localization/Translation_Tips.html. (9.5.2010)

Paint.NET v3.22.

Parrish, Donna (toim.) 2005a. *Multilingual Computing & Technology Guide to Translation*. No 69 Supplement. Sandpoint, Idaho: Multilingual Computing.

Parrish, Donna 2005b. *Doing Translation Well*. Teoksessa *Multilingual Computing & Technology Guide to Translation*. No 69 Supplement. Sandpoint, Idaho: Multilingual Computing.

Pym, Anthony 2004. *Moving Text: Localization, Translation, and Distribution*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Ruokamo, Jarno 2008. *Paint.NET suomeksi*. <http://personal.inet.fi/palvelu/paintnet/> (23.3.2008)

Salmi, Leena 2008. *Lokalisoinnin käsitteestä*. Teoksessa Katajamäki, Heli; Koskela, Merja; Isohella, Suvi (toim.) 2008. *Lukija- ja käyttäjälähtöinen viestintä – Viestinnän tutkimuksen päivät 2007*. Vaasa: Vaasan yliopisto. 55–63.

Schirmacher, Frank 2009. *The Age of The Informavore*. The Third Culture. Edge Foundation. http://www.edge.org/3rd_culture/schirmacher09/schirmacher09_index.html (10.5.2010)

Schäler, Reinhard 2002. *Cultural adaptation – just paint the house, but use different colours?* Localisation Focus – The International Journal of Localisation, vol 1 issue 1.

Schäler, Reinhard 2006. *From the Editor*. Localisation Focus – The International Journal of Localisation, vol 5 issue 1.

Schäler, Reinhard 2007. *From the Editor*. Localisation Focus – The International Journal of Localisation, vol 6 issue 1.

Snell-Hornby, Mary 1990. *Linguistic Transcoding or Cultural Transfer? A Critique of Translation Theory in Germany*. Teoksessa Bassnett, Susan; Lefevere, André (toim.) *Translation, History and Culture*. London and New York: Pinter Publishers. 79–86.

Taylor, Dave 1992. *Global software : developing applications for the international market*. New York: Springer.

Vermeer, Hans J. 2000. *Skopos and Commission in Translational Action*. Teoksessa Venuti, Lawrence (toim.) 2000. *The Translation Studies Reader*. London: Routledge. 221–232.

English Summary

The main purpose of this summary is to display the writer's ability to write in English. The summary is not an independent scientific text. It is a merely an overview of the thesis above. It does not include proper citation. The citations are included in the thesis itself. The works cited, most of which are in English, are listed above under the heading Lähteet.

In many of our modern societies, software is everywhere. We work with software, and not just information workers but increasingly people in more traditional occupations. Our free time is filled with hobbies which have been computerized. We pay our bills and apply for welfare benefits with software. We even conduct our closest social relationships through software. In our world of software, text is a very important way of communicating with all the software around us. These texts need to be in a language we understand and can communicate with.

For those people who can not communicate with software in English, or do not wish to do so, these texts need to be translated. For the texts to be translated, the software needs to be localized. The ubiquity of software and texts therein make software localization an important field of research. However, localization research tends to be conducted from the point of view of companies involved in the practice of localization. As a result of this business-minded point of view, localization tends to focus on making localization more efficient and profitable instead of researching how localization is tied to a wider context of cultures and societies. In this thesis, I endeavour to find one way to take localization research towards such wider context by applying methods from translation studies. I do this by examining whether Nord's translation oriented text analysis could be used as tool to analyse software and the process of localization.

I have chosen Nord's model of text analysis as a basis for my thesis for three reasons. Firstly, the model is designed to be used for the analysis of many different kinds of texts (Nord 1991, 1) and

might applicable to software as well (Munday 2001, 82). Secondly, the structure of the model allows a researcher to analyse texts consisting of multiple, radically different parts. This is useful in analysing software because pieces of software tend to be complex texts. Thirdly, the model is very firmly rooted in practical translation. This means that I can begin my research from a point of view close to current localization research as it also is very practically oriented.

Prior to my discussion of localization, I need to define certain concepts. These concepts are localization itself, software, locale, globalization, internationalization, and translation. For the purposes of this thesis, I have constructed my own working definition of localization. This definition is based on an assessment of different localization definitions from both practitioners and researchers of localization. I define localization as modifying software in a way that makes it suitable for use in a selected locale. In this definition, software is a software product consisting of the software itself and all attached documentation. Locale is a user group which differs from other user groups in terms of features connected to language, culture and geographical location.

Localization is closely connected to the concepts and practices of globalization and internationalization. Globalization is a business model which accounts for the global scope of business on all the levels and in all the actions of a company. Internationalization is making sure that a product has no technical features which complicate localization. Localization is closely related to translation. For the purposes of this thesis and based on Nord's functional definition of translation, I define translation as producing a target text which crosses linguistic and cultural barriers while maintaining a functional relationship to its source text.

In this thesis, I examine the relationship between Nord's model of text analysis and localization in five ways. First, I look at Nord's concept of text and how it is applicable to software. Second, I examine Nord's way of analysing texts by dividing them into factors. Third, I discuss the structure of the translation process described in the model. Fourth, I consider the forms of texts in Nord's

translation process and in the localization process. Fifth, I study how software localization is timed in relation to the production of software. As example software for my discussion, I mostly use Photoshop, Paint.NET and image manipulation software in general.

For software to be analysed with a text analysis method, it needs to be defined as a text. Nord's concept of text becomes slightly problematic when it is applied to software. According to Nord texts are communication acts and their functions are communicative. A piece of software, on the other hand, is usually not a communication act, nor is its main function communicative. In the case of image manipulation software, the software are not messages. They are tools. However, software include many texts which are communicative in the same way as Nord's texts. And a piece of software as a whole has many other properties of such a text, just not the core defining property of being a communication act. Thus, in the context of Nord's model, software would need to be examined as a pseudo text, a text which has many properties of a text but lacking the defining property of a text.

A main feature of Nord's model is dividing text into factors for conducting the analysis. The factors consist of extratextual factors and intratextual. The extratextual factors are sender, sender's intention, recipient, medium, place, time, motive, and function. The intratextual features are subject matter, content, presuppositions, structure, non-verbal elements, vocabulary, sentence structure, and suprasegmental features. Most of the factors in Nord's model and the factor analysis itself can be useful in examining software and software localization. Two especially useful factors are motive and structure. Motive brings up very interesting differences between commercial and non-commercial localization. Whereas, discussing structure allows the researcher to question the depth of localization. Should localization involve only the texts in software or should it also include, for example, the structuring of the user interface?

The way in which Nord describes the translation process is heavily centred on individual people working in the process. The most important of these people being the translator. In Nord's model, the individual translator is endowed with great power and great responsibility. The translator is the expert mainly responsible for the success of the process. In localization, on the other hand, the whole process tends to be much more dispersed and the main actors in the process are companies and organisations instead of individuals. This discrepancy between Nord's translation process and the localization process would suggest that Nord's model is not an ideal tool for examining localization.

In Nord's model, the text processed by the translator and the text which the reader reads appear to be very similar in form and fairly similar in function. In localization, the difference is usually considerable. The translator in a localization process and the user of the software product come in contact with very different texts. The translator's text is usually some sort of list of the texts in the software. The list may appear, for example in a table editable with office software, or in localization software where the translator can see the immediate static context of the texts. The core problem in all these translator's texts is that they can not convey the full active context of texts in the way it is experienced by the user. This is a phenomenon which would need to be addressed when studying localization. Because Nord's model does not seem capable of addressing the differences between the translator's text and user's text, it does not seem to be a very good tool for examining localization.

The text's translated in Nord's translation process seem to be almost exclusively texts which have been published before the translation or at least finished by the writer. In other words, they are [valmiita] texts. In software production, there are two important phenomena which lead into software entering the localization process before it is a finished product. These phenomena are agile methods in software production and simultaneous shipping (simship) of software products. Agile software production processes produce software version incrementally, that is, software is

developed into a working but unfinished product several times before it is released. The localization of an agile product should be done in increments. Thus, the object of localization would not be a finished product. Simship means the simultaneous shipping of all the language versions of software. To be able to ship the localized versions simultaneously with the source language version, the companies or organisations involved will need to begin localization before the source language product is finished. Because Nord's model does not seem to be designed for analysing situations where an unfinished product needs to be localized, it does not appear to be a good model for analyzing localization.

I conclude that because of the structural problems in applying Nord's text analysis model to localization, the model does not provide a good method for analysing software localization. However, some individual elements in the model can be used to create interesting points of view into localization. The most promising of these elements are the concepts text and function and the factors motive and structure. Nord's concept of text does not fit software but by not fitting it tells us something important about the textual nature of software. The concept of function gives valuable insight into the nature of texts translated in the localization process. The factor of motive can shed light on the complex differences between commercial and non-commercial localization and the social connections of these phenomena. The factor of structure can illuminate the fact that localization does not go very deep into the workings of software, and lead to questions on whether the differences between different locales are so big that they would warrant radically different software for different locales.

Because Nord's model has these elements which can be applied to localization and probably used to yield interesting results, I believe that the model and other methods from translation studies can be successfully applied to localization. I also believe that by applying these methods the focus of localization research can be widened to encompass more than just efficiency and profitability.